

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи другого (магістерського) рівня
(освітній ступінь)

на тему

**«Формування стратегії міжнародної
конкурентоспроможності підприємств
деревообробної галузі України»**

Виконав:

студент 6 курсу
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

Примак Р.І.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Жемба А.Й.

Рецензент:

к.е.н., професор
Кушнір Н.Б.

Рівне - 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Навчально-науковий інститут:	<u>Економіки та менеджменту</u>
Кафедра:	<u>Економіки підприємства і міжнародного бізнесу</u>
Освітній ступінь:	<u>другий (магістерський)</u>
Спеціальність (напрямок підготовки)	<u>292 "Міжнародні економічні відносини"</u>

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри
економіки підприємства і міжнародного бізнесу

”_____” 20__ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ (ПРОЕКТУ) СТУДЕНТА Примака Романа Івановича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. *Тема роботи:* «Формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності підприємств деревообробної галузі України»

Керівник роботи: к.е.н., доцент Жемба А.Й.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом університету від 06.11.2024р. С № 767

2. *Строк подання студентом закінченої роботи:* 18.12.2024р.

3. *Вихідні дані до роботи:* матеріали Міністерства економіки України, Державної служби статистики України, Державного агентства лісових ресурсів України, офіційні публікації МВФ, ОЕСР, Світового банку, Всесвітнього економічного форуму, СОТ, ГС "Асоціація деревообробних підприємств України"

4. *Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):*

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1. Сутність та методологічні принципи формування стратегії Конкурентоспроможності. 1.2. Умови і чинники забезпечення конкурентоспроможності підприємств в системі міжнародних відносин. Шляхи стратегічного розвитку деревообробної галузі в контексті глобальних викликів

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

2.1. Європейський досвід та етапи розвитку деревообробної галузі в країнах Європи. 2.2. Аналіз конкурентоспроможності підприємств у сфері деревообробної промисловості України. 2.3. Особливості управління конкурентною стратегією підприємств меблевого сектору

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ 3.1. Загальні проблеми деревообробного бізнесу в умовах війни.3.2. Інституційні засади забезпечення конкурентоспроможності деревообробної галузі.3.3. Вдосконалення системи біржової торгівлі деревиною як складова стратегії

5. Перелік графічного матеріалу: Роздатковий матеріал

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали і посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Жемба А.Й.		
Розділ 2	Жемба А.Й.		
Розділ 3	Жемба А.Й.		

7. Дата видачі завдання: 06.11.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Збір інформації для написання кваліфікаційної роботи	16.11.2024	
2	Обробка літературних джерел та статистичних матеріалів за темою дослідження	22.11.2024	
3	Написання теоретичного розділу роботи	03.12.2024	
4	Розробка аналітичного розділу кваліфікаційної роботи та формулювання висновків	10.12.2024	
5	Обґрунтування рекомендацій та шляхів удосконалення за темою дослідження	15.12.2024	
6	Оформлення кваліфікаційної магістерської роботи	16.12.2024	
7	Створення презентації для мультимедійного супроводу на захисті кваліфікаційної магістерської роботи	17.12.2024	
8	Підготовка доповіді	18.12.2024	

Студент _____ Примак Р.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) _____ Жемба А.Й.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Робота містить 86 сторінок, 8 таблиць, 10 рисунків, 19 додатків, список використаних джерел – 61 найменування.

«Формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності підприємств деревообробної галузі України»

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є аналіз місця та ролі підприємств деревообробного сектору України на світового ринку деревини та, на основі цього, формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності даної галузі. **Предметом дослідження** в роботі є деревообробна промисловість України та зарубіжних країн. **Об'єктом** кваліфікаційної роботи виступає процес формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності деревообробного сектору.

Ключові слова: ринок деревини, міжнародна конкурентоспроможність, стратегічний розвиток, деревообробний сектор промисловості

В кваліфікаційній роботі проведено дослідження сутності та методологічних принципів формування стратегії конкурентоспроможності, виявлено умови і чинники забезпечення конкурентоспроможності підприємств в системі міжнародних відносин

На основі проведеного аналізу світового досвіду розвитку деревообробної галузі в країнах світу визначено шляхи стратегічного розвитку підприємств галузі в контексті глобальних викликів. Розраховано рейтинговий показник конкурентоспроможності деревообробної промисловості країн світу.

Розглянуто шляхи розвитку підприємств в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України та висвітлено необхідність стратегічних зрушень у напрямку інноваційних технологій обробки деревини. Обґрунтовано доцільність розвитку біржової торгівлі деревиною в Україні.

ABSTRACT

The work contains 86 pages, 8 tables, 10 figures, 19 appendices, a list of used sources - 61 titles.

"Formation of the strategy of international competitiveness of enterprises of the woodworking industry of Ukraine"

The purpose of the qualifying master's work is to analyze the place and role of enterprises of the woodworking sector of Ukraine in the world wood market and, on the basis of this, to form a strategy of international competitiveness of this industry. **The subject** of research in the work is the woodworking industry of Ukraine and foreign countries. **The object** of qualification work is the process of forming the strategy of international competitiveness of the woodworking sector.

Keywords: wood market, international competitiveness, strategic development, woodworking industry sector

In the qualification work, a study of the essence and methodological principles of the formation of a competitiveness strategy was carried out, conditions and factors for ensuring the competitiveness of enterprises in the system of international relations were identified

Based on the analysis of the world experience in the development of the woodworking industry in the countries of the world, the ways of strategic development of enterprises in the industry in the context of global challenges have been determined. The rating indicator of competitiveness of woodworking industry in the countries of the world is calculated.

The ways of development of enterprises in the conditions of martial law and post-war economic recovery of Ukraine are considered and the need for strategic shifts in the direction of innovative technologies of wood processing is highlighted. Expediency of development of exchange trade in wood in Ukraine is substantiated.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	9
1.1. Сутність та методологічні принципи формування стратегії конкурентоспроможності.....	9
1.2. Умови і чинники забезпечення конкурентоспроможності підприємств в системі міжнародних відносин.....	12
1.2. Шляхи стратегічного розвитку деревообробної галузі в контексті глобальних викликів.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ.....	28
2.1. Європейський досвід та етапи розвитку деревообробної галузі в країнах Європи.....	28
2.2. Аналіз конкурентоспроможності підприємств у сфері деревообробної промисловості України	41
2.3. Особливості управління конкурентною стратегією підприємств меблевого сектору.....	49
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	59
3.1. Загальні проблеми деревообробного бізнесу в умовах війни.....	59
3.2. Інституційні засади забезпечення конкурентоспроможності деревообробної галузі.....	63
3.3. Вдосконалення системи біржової торгівлі деревиною як складова стратегії.....	67
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Світовий лісовий сектор відіграє ключову роль в економічному розвитку та стійкості навколишнього середовища. Україна, з її величезними лісовими ресурсами, стала значним фактором на міжнародному ринку деревини [1]. Пострадянський ландшафт в 1991 ознаменував трансформаційну епоху для України, змінивши її лісове господарство політика управління та розвитку [1]. Лісові ресурси України розкидані по трьох різних зонах рослинності, охоплюючи великі території, які стали свідками циклів виснаження та відновлення. Це географічне та екологічне різноманіття однозначно позиціонує Україну у світовому лісостеповому ландшафті [1]. Лісове господарство, особливо експорт деревини, суттєво впливає на економіку України.

Деревообробна промисловість - це зелений двигун сталого зростання. Лісовий та деревообробний сектори наразі привертають особливу увагу в проблемі посилення боротьби з глобальним потеплінням. З одного боку, це сприяє до зберігання вуглецю в лісовій екосистемі та в деревних матеріалах (вуглецевий запас) і, з іншого боку, до щорічного поглинання вуглецю через ріст дерев (потік вуглецю).

Основним завданням деревообробної галузі є залишатися конкурентоспроможними та збільшувати виробничі потужності промислового сектора (лісопильні заводи, панелі, упаковка, меблі, папір та картон тощо). У контексті більш повного задоволення потреб ринку, слід більш ефективно використовувати наявні ресурси деревини. У 19 столітті з'явилися металеві конструкції, потім в 20 столітті набуло поширення бетону для будівництва. XXI століття може стати століттям деревини, стійкого і поновлюваного матеріалу.

Над дослідженням міжнародної конкурентоспроможності працюють вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як І. Ансофф, Т. Конно, ГЛ. Дідівська, П. Друкер, Ю. Іванов, Б. Карлоф, М. Портер, В.Г. Шинкаренко, А.С.

Бондаренко. Суттєвий внесок у поглиблення концептуальних основ конкурентоспроможності підприємства здійснили Ю. Гринчук, Н. Коваленко, Ю. Козак, Л. Юрчишина та інші. Для розкриття теми кваліфікаційної роботи щодо стратегії розвитку деревообробної промисловості проаналізовано роботи таких вчених, як О. Місюри, Ю. Макогона, І. Губаревої, С. Бондара, О. Шаблія та ін.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є аналіз місця та ролі підприємств деревообробного сектору України на світового ринку деревини та, на основі цього, формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності даної галузі. Мета досягається шляхом виконання поставлених в роботі завдань, а саме:

- дослідження сутності та методологічних принципів формування стратегії конкурентоспроможності;
- виявлення умов і чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємств в системі міжнародних відносин;
- розробка шляхів стратегічного розвитку деревообробної галузі в контексті глобальних викликів;
- аналіз світового досвіду розвитку деревообробної галузі в країнах світу;
- оцінка конкурентоспроможності підприємств у сфері деревообробної промисловості України;
- обґрунтування шляхів розвитку підприємств в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України;
- висвітлення необхідності стратегічних зрушень у напрямку інноваційних технологій обробки деревини;
- визначення механізмів та інструментів реалізації стратегії конкурентоспроможності деревообробного сектору України.

У кваліфікаційній роботі були використані наступні методи: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, статистичні методи, економічний аналіз, емпіричний аналіз факторів, що впливають на міжнародне становище підприємств.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1. Сутність та методологічні принципи формування стратегії конкурентоспроможності

Розглядаючи поняття стратегії відносно підприємства, можна виділити наступні елементи, такі, як розширення сфери діяльності, зростання капіталу, підвищення результативності, зміцнення позицій на ринку та забезпечення економічної безпеки. Варто виділити підхід М.Портера стосовно створення конкурентних переваг для досягнення стратегічних цілей підприємства. Відповідно теорії М. Портера конкурентна стратегія орієнтована на забезпечення такого рівня прибутковості, яке надає конкурентні переваги і сприяє ринковій конкуренції.

В умовах глобальних трансформацій підприємствам будь-якої галузі важко отримати конкурентні переваги в межах регіону чи країни, тому актуалізуються питання виходу на зовнішні ринки та формування стратегії міжнародної конкурентоспроможності. До основних цілей підприємств, направлених на максимізацію прибутку додалися цілі підтримання рівня сталого розвитку. Саме це є особливістю сучасного етапу формування стратегії підприємства.

Концепція сталого розвитку спонукає до такого тлумачення конкурентної стратегії, як процес розробки та використання найперспективніших ресурсів, спрямованих на досягнення ефективного розвитку [2].

Стратегія конкурентоспроможності розробляється з урахуванням системи зовнішніх та внутрішніх чинників, як системний набір методів, бізнес-процесів і ресурсів, взаємодія яких синергічно підвищує конкурентоспроможність підприємства у стратегічній перспективі [2].

Можна стверджувати, що операційна ефективність забезпечує прибуток в процесі реалізації доданої вартості та стратегічно забезпечує цей процес через створення, обслуговування, і розширення ринків збуту. Таким чином, стійка конкуренція бізнесу може бути досягнута тільки якщо він заснований на обох джерелх конкурентоспроможності, які шляхом поєднання та взаємодії доповнюючи і зміцнюючи один одного, створюють потужні конкурентні переваги підприємництва. Слід також припустити, що ефективність – це можливість для майбутніх досягнень. У цьому контексті концепція джерел конкурентоспроможності дозволяє диференціювати виробництво. Конкурентоспроможність видів підприємництва можна охарактеризувати і в кінцевому підсумку звести до оцінки операційної ефективності та стратегічного позиціонування підприємництва. Очевидно, що запропонована оцінка повинна базуватися на порівнянні відповідних показників бізнесу та конкурентів.

Ключовими показниками конкурентоспроможності бізнесу економісти вважають прибуток і доходи підприємства [3]. Ці показники досягають двох типів цілей:

- а) внутрішні цілі управління і максимізація прибутку в короткостроковій перспективі;
- б) задоволення зовнішніх споживачів і довгострокове зростання виручки [3] .

Оскільки конкурентоспроможність бізнесу - це складне поняття, яке визначається багатьма факторами (Додаток 1), тому доцільно оцінювати її рівень за допомогою багатовимірного показника конкурентоспроможності.

Статистика підприємництва в Україні показує, що в у сфері промислового виробництва налічується 42564 великих та середніх суб'єктів малого підприємництва, що діють на сьогодні, 68,2% які є мікропідприємствами [3]. Кількість великих підприємств за останні п'ять років зменшилася з 347 до 233 одиниць, тобто 7,65% великих промислових підприємств щороку зникають. Схожі процеси спостерігаються у середніх і

малих підприємств, де річне зменшення кількості підприємств становить 5,13% і 1,87% відповідно. Тільки кількість мікропідприємств в галузі показує позитивний стійкий темп зростання + 1,17% щорічно [3]. Такий процес означає, що деякі промислові підприємства звужують свою діяльність і переходять до суміжних груп, але зниження кількості промислових підприємств також означає зникнення унікальності підприємств і виробництв за рахунок зменшення їх конкурентоспроможності на ринку як зовнішньому, так і внутрішньому.

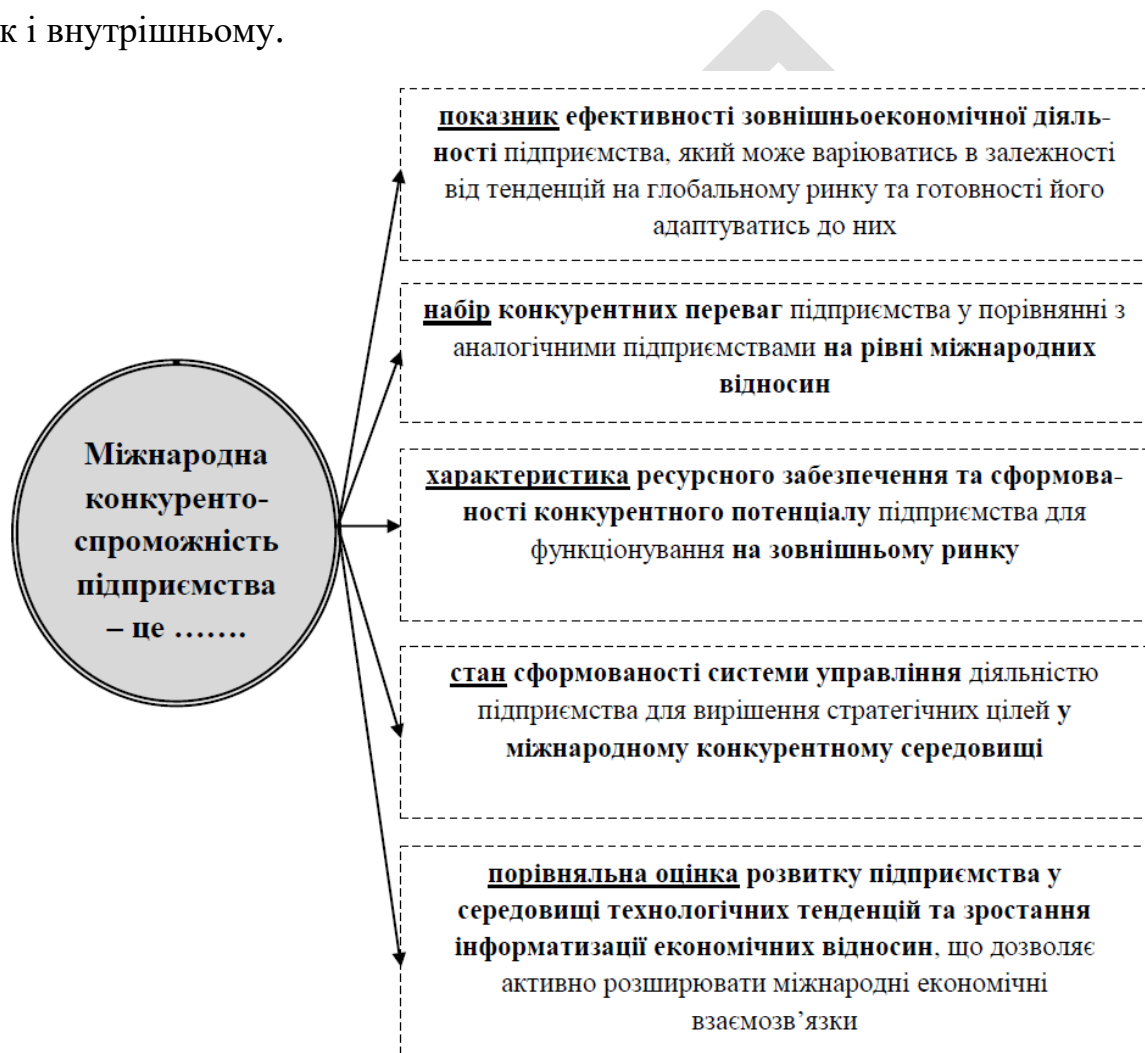

Рис.1.1. Суть категорії «Міжнародна конкурентоспроможність підприємства

Джерело:[4]

Спад підприємницької діяльності в Україні починаючи з моменту повномасштабного вторгнення РФ спостерігається у всіх видах економічної діяльності, тому маємо суттєвий спад виробництва по

всім регіонам. При оцінці конкурентоспроможності виду підприємництва, очевидно, що слід враховувати територіальне обмеження та особливості сфери діяльності (виділення великих, середніх, малих, мікропідприємств).

В умовах, що характеризуються постійною зміною зовнішніх факторів, військовими діями, зростанням ризику діяльності, питання конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку стає все більше актуальним. Підприємства, які виходять на зовнішній ринок в інших країнах зіштовхуються з проблемою формування стійких конкурентних переваг.

Виникає поняття «міжнародна конкурентоспроможність підприємства», як критерій успішності їх діяльності на світовому ринку. В додатку 2 приведено визначення міжнародної конкурентоспроможності підприємства (додаток 2).

Таким чином, можна стверджувати, що «поняття «міжнародна конкурентоспроможність підприємства» характеризується значним переліком властивостей, зокрема порівняльність, динамічність, системність, диференційованість, адаптивність та інші» [4].

1.2. Умови і чинники забезпечення конкурентоспроможності підприємств в системі міжнародних відносин

Конкурентоспроможність підприємства в системі міжнародних економічних відносин є визначним фактором ступеня реалізації стратегії забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, можливостями використання конкурентних переваг на ринках закордонних країн. Основною характеристикою такої стратегії є ефективне і раціональне використання ресурсів, необхідних для забезпечення виробничого процесу та задоволення суспільних потреб. Такі цілі дають можливість підприємству утримувати баланс між попитом та пропозицією на ринку товарів і послуг. Підприємство, яке веде зовнішньоекономічну діяльність працює в складніших умовах

стосовно витрат та інвестицій у розвиток, тому для таких підприємств необхідно проходити детальний процес обґрунтування стратегії. При цьому основна визначальна роль відводиться використанню потенціалу як самого підприємства, так і галузі і регіону, зокрема.

Як стверджує у науковій праці Бестужева С.В., ступінь реалізації конкурентного потенціалу підприємства визначається тим, наскільки вдало, з точки зорудосягнення конкретної мети, воно комбінує ресурси, створюючи конкурентні переваги.[5] Фактично фірма повинна максимально задіяти всі ресурси свого потенціалу, а також інфраструктурне забезпечення, всі канали комунікацій для посилення присутності на ринку.

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності використовується багато методів, які можна доповнювати один одним або застосовувати в комплексі. (Додаток 3). В таблиці додатку 3 розглянуто такі методи, як метод рейтингової оцінки, на основі якого формується рейтинг за системою показників, але забруднення саме у отриманні вихідних даних та недостовірності інформації. Другим методом є оцінка міжнародної конкурентоспроможності на основі визначення частки ринку, даний метод застосовується при наявності даних про лідерів та аутсайдерів в секторі промисловості, і залежить від кваліфікацій експертів, які можуть мати необ'єктивне бачення положення досліджуваного підприємства. Метод на основі споживчої вартості схожий з методом конкурентоспроможності продукції, однак через складність розрахунків не набув популярності. Графічний метод досить простий, багатокутник конкурентоспроможності досить часто використовується через наочність представлення результату. Матричний метод дає змогу сформувати матрицю для визначення конкурентної позиції на ринку як продукції так і підприємства.

Розглянувши методи оцінки конкурентоспроможності, можна констатувати, що оцінка показника суттєво залежить від ряду чинників. При виборі того чи іншого методу слід керуватись критеріями оцінки (Додаток 4),

до яких відносяться простота, чіткість, об'єктивність, унікальність використання, врахування всіх аспектів діяльності підприємства.

Таблиця 1.1.

Детермінанти, що використовуються в європейських емпіричних дослідженнях конкурентоспроможності підприємства

Визначники	Фактори оцінки конкурентоспроможності підприємства
Активи (ресурси)	Розмір підприємства, людські ресурси, технології, довіра і надійність, соціальна відповідальність.
Процеси	Стратегічні процеси управління: компетентність та якість, корпоративна конкурентна стратегія, гнучкість та адаптивність, стратегії інтерналізації.
	Процес управління людськими ресурсами: розробка та виявлення талантів, відтік умів/підвищення інтелектуального потенціалу підприємства, мобілізація робочої сили.
	Технологічні процеси: інновації, інформаційно-комунікаційні технології. Операційні процеси: виробництво, якість, дизайн.
	Маркетингові процеси: дослідження ринку, реклама, управління відносинами.
Продуктивність підприємства	Рентабельність, частка ринку, диференціація продукції, ефективність і рентабельність, ціни і витрати, додана вартість, задоволеність клієнтів (обсяг претензій), розробка нових продуктів і підготовка виробництва.
Підтримка суміжних галузей та кластерів	Ділиться участю, кількістю та якістю контрагентів, станом розвитку кластера, досвідом управління та організаційними відносинами.
Інституційна та державна політика	Обсяг промислових субсидій, якість регулювання, обмеження потоків капіталу, державні тендери та оподаткування, курс валют, процентні ставки.

Джерело:[3]

Для відображення складності конкурентоспроможності бізнесу за видами економічної діяльності найбільш актуальним підходом в даний час є використання композиційних показників, що характеризують підприємство, і дій, що визначають його рентабельність (таблиця 1.1). Мікроекономічні чинники, що впливають на конкурентоспроможність, включають операційний ризик підприємства, кількісні та якісні фактори виробництва, технології та інноваційну складову діяльності, вплив конкурентів в галузі. Макроекономічні чинники засвідчують, що підвищення продуктивності та інновацій підприємства являються основними чинниками значення міжнародної конкурентоспроможності [3].

Стабільна позитивна репутація є важливою умовою успіху компанії, забезпечує організацію додатковою ринковою вартістю, сприяє залученню споживачів і партнерів, захищає позиції компанії від замінника продукції, прискорює продажі, розширює можливості компанії з кредитування. Навпаки, нестійка репутація викликає не тільки негативне ставлення на емоційному рівні, але і сприяє скороченню замовлень і продажів, аж до повного припинення роботи підприємства [3].

Можна стверджувати, що операційна ефективність забезпечує прибуток у процесі реалізації доданої вартості, а стратегічна позитифікація забезпечує цей процес шляхом створення, обслуговування та розширення ринків збуту. Таким чином, стійка конкурентоспроможність бізнесу може бути досягнута тільки в тому випадку, якщо вона заснована на обох джерелах конкурентоспроможності, які шляхом об'єднання і взаємодії, доповнюючи і зміцнюючи один одного, створюють потужні конкурентні переваги видів підприємництва в рамках конкурентної боротьби. Слід також припустити, що операційна ефективність - це досягнута цінність, а стратегічне позиціонування - це поетапна можливість для майбутніх досягнень. У цьому контексті концепція джерел конкурентоспроможності дозволяє диференціювати поточну (досягнуту) та потенційну конкурентоспроможність видів підприємництва [6]. Послідовно, конкурентоспроможність видів

підприємництва може бути охарактеризована і в кінцевому підсумку зведена до оцінки операційної ефективності та стратегічного позиціонування типу підприємництва. Очевидно, що запропонована оцінка повинна базуватися на порівнянні відповідних показників типу бізнесу і конкурентів.

Виділяючи показники, які є ключовими показниками конкурентоспроможності бізнесу, економісти однозначно сходяться на думці, що це прибуток і виручка підприємства. Ці показники досягають двох видів цілей.

Розроблений методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства в переробній промисловості дозволяє: оцінити умовну залежність конкурентоспроможності виду підприємництва від факторів такої оцінки та формування висновків щодо конкурентоспроможності окремих підприємств (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Середньорічні темпи зростання (зменшення) кількості підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності «Промисловість», %

Вид економічної діяльності	Великі підприємства	Середні підприємства	Малий бізнес
Видобуток корисних копалин	-12,29	-5,12	-0,74
Обробна промисловість	-6,63	-5,36	-2,31
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонування повітря	-8,07	-1,55	8,33
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-5,59	-5,66	-0,83

Джерело: [3]

По друге, це забезпечує можливість широкої математичної обробки показників конкурентоспроможності видів підприємництва та дозволяє розробити аналіз досліджуваної категорії; змінювати обсяг та склад вибірки робочих місць залежно від мети аналізу та доступності вхідних даних. Така універсальність стає особливо важливою в тих випадках, коли важко визначити географічні та товарні межі ринку, встановити коло осіб-прохачів, а також в ситуаціях з недоступною інформацією; відмовитися від збору та обробки десятків параметрів і, одночасно, значно підвищити надійність оцінки конкурентоспроможності видів підприємництва; проводити порівняння видів підприємництва на міжгалузевому рівні; робити однозначні висновки про рівень конкурентоспроможності видів підприємництва, а також проводити екстраполяцію і прогнозувати їх конкурентоспроможність; реалізувати механізм наближення поведінки системи управління конкурентоспроможністю підприємства за видами економічної діяльності до раціонального та надійного визначення поточних загроз та прогнозування їх наслідків.

З метою систематизації процесу оцінки конкурентоспроможності видів підприємництва при переробці пропонується послідовність дій:

1. Збір та обробка достатньої, достовірної, актуальної статистичної інформації, розрахунок коефіцієнтів операційної ефективності та стратегічного позиціонування виду бізнесу;
2. Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності виду підприємництва в переробній промисловості для кожного виду економічної діяльності. Визначений інтегральний індекс дозволяє вимірювати диференційованість конкурентоспроможності бізнесу за видами економічної діяльності переробної промисловості та характеризувати конкурентоспроможність підприємництва за рахунок досягнутого рівня розвитку та динаміки розвитку (як реалізації конкурентних переваг виду чи типу економічної діяльності).

3. Представлення результатів оцінки здійснюється за допомогою методів позиціонування видів економічної діяльності переробної промисловості в просторі параметрів; маппінг результатів на карті (будівельні картографи); текстовий аналітичний висновок на основі інтерпретаційної моделі.

Результати розрахунків конкурентоспроможності видів підприємництва за період до повномасштабного вторгнення РФ в 2018-2021 рр. за представленим методологічним підходом наведено в Додатку 5 [3]. Результати розрахунків за вищевказаним методичним підходом дозволяють стверджувати:

Найбільш конкурентоспроможним бізнесом з використанням великих бізнес-структур є виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування. Слід зазначити, що розвиток цього виду бізнесу протягом цих років зменшується з майже дворазовим зниженням показника конкурентоспроможності [3].

Середні показники конкурентоспроможності з позитивною динамікою показують великі підприємства, що виробляють продукти харчування, напої, тютюнові вироби та машинобудування.

Низькими показниками конкурентоспроможності з позитивною динамікою (підвищенням конкурентоспроможності) відзначено виробництво хімічної продукції, а також металургію, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування. Виробництво виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності, а також виробництво гумових та пластмасових виробів, інших неметалевих мінеральних виробів характеризується низькими показниками конкурентоспроможності, які не є взаємозамінними в період інвестування. Слід також зазначити, що виробництво текстилю, одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів не представлені в Україні великими підприємницькими структурами. Середні підприємницькі структури характеризуються переважно середніми показниками конкурентоспроможності з позитивною динамікою розвитку. Окремо слід

виділити висококонкурентні види підприємництва зі стабільно зростаючими показниками: текстильне виробництво, одяг, шкіра, вироби зі шкіри та інші матеріали; виробництво основних фармацевтичних препаратів та фармацевтичних препаратів.

Малі бізнес-структури демонструють високу конкурентоспроможність і позитивну динаміку в машинобудуванні та виробництві хутряної, іншої продукції, ремонті та монтажі машин і устаткування.

Оцінку конкурентоспроможності господарської діяльності доцільно доповнити статистичними характеристиками неспостережуваних відмінностей між підприємствами за видами економічної діяльності за кількістю працівників та їх середньою заробітною платою, рентабельністю, рентабельністю тощо. Прийняти надійне управління - прийняти рішення щодо напрямку підвищення конкурентоспроможності: за рахунок операційної ефективності або стратегічного позиціонування. Вищі показники конкурентоспроможності економічної діяльності з виходом вартості підприємства характеризують найбільш привабливі сфери інвестування у довоєнний період. Найвищі показники притаманні конкурентоспроможності великих підприємств, що виробляють меблі , ремонт і монтаж машин і устаткування (1.8233).

Таким чином, група, представлена великими підприємствами переробної промисловості, має стабільну залежність конкурентоспроможності бізнесу від операційної рентабельності, збільшення якої базується на ефективних та інноваційних (автоматизованих) процесах, навчанні працівників та поступовому підвищенні їх заробітної плати.

1.3.Шляхи стратегічного розвитку деревообробної галузі в контексті глобальних викликів

Повномасштабне вторгнення росії в Україну в 2022 катастрофічно вплинуло на соціально-економічну ситуацію в країні та суттєво змінило тенденції її розвитку. Враховуючи масштаби бойових дій в Україні у 2022-2024 роках, негативні економічні наслідки для її галузей у багато разів більші, ніж ті, що були спричинені попередньою російською агресією (у 2014 році) [9]. Це стосується, зокрема, лісового господарства та суміжних галузей, і вплинуло на стабільність ринку деревини в Україні. Загальний збиток лісовим екосистемам за два роки бойових дій склав близько 20 млрд грн (540 млн дол. США), знищено обладнання на суму 420 млн грн (11,5 млн дол. США). Станом на травень 2024 року військові дії росії проти України завдали шкоди головному територіальному об'єкту збереження біорізноманіття України - природно-заповідному фонду (ПЗФ) на суму 102,79 млрд грн (2,55 млрд дол. США). Всього в природно-заповідному фонді задокументовано знищення і пошкодження 4,775 млн дерев і рослин на площі близько 8 000 га. Щодня зростає шкода екосистемам України[9].

За макроекономічними розрахунками, у 2022 році економічні втрати від війни проти України були еквівалентні 30% ВВП України [9].

Такі фактори негативно вплинули на міжнародну конкурентоспроможність деревообробної промисловості України. Уряд активно працює в напрямку підтримки стратегічно важливої для економіки України галузі. Тому Комітет деревообробної та меблевої галузі Європейської Бізнес-Асоціації посилив роботу, зокрема в 2024 році розглянуто доповнення до законопроекту №4197д «Про ринок деревини»[10].

На засіданні «були зазначені ключові положення, які мають бути обов'язково передбачені у відповідному законопроекті:

- Першочергове забезпечення сировиною вітчизняних деревообробних підприємств;

- Зрозумілий та справедливий механізм формування ціни на деревину;
- Дієві механізми притягнення до відповідальності як продавців, так і покупців, які порушуватимуть встановлені правила реалізації деревини» [10].

Слід зазначити, що Комітет Деревообробної та Меблевої галузі був заснований у жовтні 2015 року. Він об'єднує компанії з досвідом роботи у деревообробній та меблевій промисловості, що задіяні в місцевому виробництві відповідних товарів в Україні [11]. Цілі комітету:

Поліпшення законодавства у сфері деревообробної та меблевої промисловості;

Співпраця з органами державної влади з метою поліпшення державної політики та підвищення інвестиційної привабливості деревообробної та меблевої промисловості;

Сприяння покращенню існуючих податкових норм та процедури відшкодування ПДВ;

Забезпечення сталого лісокористування і відновлення лісових ресурсів, спожитих у галузі;

Сприяння використанню деревини в будівництві;

Забезпечення наявності рівних прозорих ринкових механізмів закупівлі деревини;

Сприяння лібералізації та дерегуляції бізнесу в деревообробній і меблевій промисловості;

Поліпшення національних процедур встановлення походження деревини, щоб бути у відповідності з міжнародними стандартами;

Забезпечення рівних, недискримінаційних умов споживання деревини для усіх галузей, що її використовують у якості сировини [11].

Деревообробна промисловість в Україні відіграє значну роль у забезпеченні можливостей працевлаштування та сприяє економічному зростанню країни. Сектор складається з приблизно 6500 фірм, у тому числі

близько 500 великих і середніх підприємств. Близько 30% цих компаній виробляють більш високу вартість продукції (наприклад, меблі та вікна). Щоб українські виробники отримали вигоду з можливостей, які надає міжнародна торгівля, їм необхідно дотримуватися вимог відповідних технічних та екологічних стандартів для доступу до більш вимогливих світових ринків [12].

Вторгнення РФ також відкрило вікно для України, щоб змінити своє майбутнє, зробивши його більш зеленим і стійким. Реконструкція фізичної інфраструктури може дозволити побудувати краще і інвестувати в майбутнє, ґрунтуючись на принципах сталого розвитку, подолання великого вуглецевого сліду, зниження потенційних наслідків клімату та підвищення енергоефективності та ефективності ресурсів. На цьому тлі Глобальна програма якості та стандартів (GQSP) ініціатива (МСП) сприяє використанню цих послуг серед учасників ланцюга вартості, щоб в кінцевому підсумку полегшити доступ на ринок [12]. Глобальна програма якості та стандартів (GQSP) спрямована на розробку комплексних рішень для спільних проблем якості та стандартів [12].

У 2023 році спостерігалось певне поліпшення макроекономічних показників, зокрема ВВП України в фактичних цінах збільшився на 24,8%, а в цінах попереднього року - на 5,3%, при річному рівні інфляції 5,1% (у 2022 році було рекордно 26,6%) [9]. Згідно з прогнозом уряду України, номінальний ВВП продовжить поступово зростати. Він становитиме 7643,0 млрд. грн. у 2024 році (104,6% попереднього року), 8980,6 млрд. грн. у 2025 році (106,8% попереднього року) та 10421,8 млрд. грн. у 2026 році (106,6% попереднього року) [9]. Основними драйверами зростання в реальній економіці стали обробна промисловість, при цьому її реальний ВВП збільшився на 13,8% (з часткою 8,2% у структурі ВВП), сільське господарство, лісове господарство та рибальство (з часткою 8,7% у ВВП), зі зростанням ВВП 7,6% та будівельною галуззю (з часткою 1,6% у ВВП), зі зростанням на 24,6% [9]. У секторі послуг драйверами економічного

зростання в 2023 році стали інформаційні та телекомунікаційні (4,2 п.п. ВВП) при збільшенні реального ВВП на 12,9%, операції з нерухомістю (4,7 п.п. ВВП) при збільшенні ВВП на 10,6%. Поряд з позитивною динамікою 2023 року деякі галузі економіки характеризувалися зниженням реального ВВП. Зокрема, в гірничодобувній і кар'єрній промисловості ВВП скоротився на 1,9% (з часткою у ВВП 4,1 процентного пункту), у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиціонування повітря на 1,8% (з часткою у ВВП 4,1 процентного пункту), а у фінансовому та страховому секторі на 1,8%.), у фінансовій та страховій діяльності - 8,3% (при частці у ВВП 2,6 пункту), в освіті - 3,6% (з часткою у ВВП 3,9 пункту), у професійній, науково-технічній діяльності - 1,0% (при частці у ВВП 1,8 пункту) [9].

Частка лісового господарства у ВВП України завжди була невеликою, коливаючись від 0,26% до 0,37% [9]. Однак у 2023 році лісогосподарська галузь сплатила податки та платежі до бюджетів усіх рівнів за гривні 10,8 млрд (близько 300 млн дол.), що свідчить про його значний внесок в економіку країни. це в 41 раз перевищує обсяг коштів, виділених лісогосподарській галузі з Державного бюджету на ведення лісового господарства, консервацію та охорону (утримання заповідних територій, національну лісову інвентаризацію, ведення лісового господарства). За даними Держстату України, (таблиця 1.3) кількість виробленої продукції лісового господарства зменшується. Це обумовлено такими факторами, як військові дії, значна частина окупованих територій, перебої з енергопостачанням через руйнування ворогом енергооб'єктів та інфраструктури, і що суттєво - проблеми з забезпеченням підприємств лісогосподарського сектору робочою силою. В 2023 році спостерігається незначне покращення ситуації, однак це порівняння з попереднім роком, а що стосується 2019 р. – то зниження виготовлення з 53659,8 тис.кубм до 45756, 2 тис.куб.м не додає оптимізму[14].

Таблиця 1.3

Кількість виробленої лісової продукції в Україні, 2019-2023 р.р., тис.куб.м

Вид продукції	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	2023 р.
Всього деревини	<u>53659,8</u>	<u>50319,0</u>	<u>50000,7</u>	<u>45255,3</u>	<u>45756,2</u>
Діловий круглий ліс	9303.4	8996.3	8214.8	6395.8	6640
Діловий круглий ліс хвойних порід	7314.8	7343.8	6552.4	4823.3	5149.7
Діловий круглий ліс листяних порід	1988.6	1652.5	1662.4	1572.5	1490.3
Круглий ліс	<u>17886.6</u>	<u>16773</u>	<u>16666.9</u>	<u>15085.1</u>	<u>15252.1</u>
Паливна деревина	8583.2	7776.7	8452.1	8689.3	8612.1
Паливна деревина хвойних порід	3950.6	3548.3	3670.4	3534.5	3763
Паливна деревина листяних порід	4632.6	4228.4	4781.7	5154.8	4849

Джерело: складено автором з використанням матеріалів Державної служби статистики України [14]

У 2023 році в Україні було зафіксовано зростання промислових продажів, а саме на 14,1% (але це було після зниження на 17,6% у попередньому, 2022 році) і ще більш значного зростання обробної промисловості - на 24,1%, порівняно зі зниженням майже на 30% у 2022 році. У 2023 році частка продажів деревини, паперу та поліграфічної продукції склала 3,4% всіх промислових продажів та 65,0% продажів у обробній промисловості. Як видно з таблиці 1.4, вартість виробленої лісової продукції,

реалізованої в межах України постійно зростає. У 2023 році продажі деревини, паперу та поліграфічної продукції зросли на 18,3% порівняно зі зниженням на 11,0% у попередньому році. У 2023 році продажі меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і обладнання склали 2,3% від загального обсягу промислових продажів і 20,8% від обсягу виробничих продажів. Вони збільшилися на 30,8% у 2023 році порівняно зі зниженням на 23,9% у 2022 році. Так, 2023 рік характеризувався певною стабілізацією виробничої діяльності, в т. ч. у деревообробних галузях після першого року російської агресії проти України [9].

Таблиця 1.4

Вартість виробленої лісової продукції, реалізованої в межах України,
2019-2023 р.р., млн..грн.

Вид продукції	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	2023 р.
Діловий круглий ліс	9231.5	9288.6	15292.1	14462.1	15735.4
Діловий круглий ліс хвойних порід	5350.8	5575.4	9042.4	7245.7	8305
Діловий круглий ліс листяних порід	3880.7	3713.2	6249.7	7216.4	7430.4
Круглий ліс	<u>12846.8</u>	<u>12366.7</u>	<u>20476</u>	<u>21583.4</u>	<u>23407.6</u>
Паливна деревина	3615.3	3078.1	5183.9	7121.3	7672.2

Джерело: складено автором з використанням матеріалів Державної служби статистики України [14]

У 2023 році бізнес в Україні дещо адаптувався до нових ситуацій. Основним фактором ризику для прогнозів економічного розвитку України на найближчі роки є подальший перебіг війни в країні та її наслідки для економік країни, Європейського Союзу, світу.

Вплив наступних факторів також може збільшуватися:

- скорочення кількості підприємств та установ внаслідок розширення площі військових дій або необхідності розмінування лісових та сільськогосподарських угідь,
- додатковий потік вимушених переселенців від розширення території бойових дій,
- посилення руйнувань цивільної, промислової та енергетичної інфраструктури,
- збільшення економічних втрат внаслідок зростання екологічних збитків, спричинених війною проти України,
- відтік іноземних інвестицій з країни,
- падіння внутрішнього споживання та інвестицій,
- відновлення швидкого зростання інфляції, що вкрай складно передбачити і оцінити масштаби їх впливу на національну економіку.

Висновки до розділу 1

1. Відповідно до правил ЄС, конкурентоспроможність визначається як здатність фірм, галузей, регіонів, країн та транскордонних регіонів генерувати високий рівень ефективності використання ресурсів та зайнятості.

На сьогодні конкурентоспроможність країн та промисловості на світових ринках є основою для теорії міжнародної торгівлі та економічного зростання, тоді як у поєднанні з класичною та неокласичною економічною теорією міжнародної торгівлі вона висвітлює інноваційні, реалістичні джерела стратегічного розвитку.

2. Деревообробна промисловість є одним з секторів, в якому українська економіка може впливати на європейські ринки шляхом максимального використання власних ресурсів. В процесі інтеграційного поступу до ЄС деревообробна галузь повинна відповідати вимогам асоціації. ЄС робить акцент на економічному розвитку на основі відновлюваних ресурсів. Отже, в інтересах України зробити цю галузь висококонкурентною на світовому ринку. Тому стратегія забезпечення конкурентоспроможності є надзвичайно актуальною, особливо враховуючи, що країна перебуває в стані війни.

3. Відправною точкою в оцінці конкурентоспроможності на рівні сектора було визначення того, що стратегію конкурентоспроможності галузі можна охарактеризувати як конкурентну боротьбу з іншими еквівалентними секторами в інших економіках при розміщенні своєї продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечуючи ефективне використання виробничих факторів. Операційна ефективність забезпечує прибуток у процесі реалізації доданої вартості, а стратегічна позитифікація забезпечує цей процес шляхом створення, обслуговування та розширення ринків збуту. Таким чином, стійка конкурентоспроможність бізнесу може бути досягнута тільки в тому випадку, якщо вона заснована на обох джерелах конкурентоспроможності, які шляхом об'єднання і взаємодії, доповнюючи і зміцнюючи один одного, створюють потужні конкурентні переваги.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

2.1. Європейський досвід та етапи розвитку деревообробної галузі в країнах Європи

Деревообробна промисловість стає все більш помітною в Європейському Союзі з послідовними розширеннями ЄС. Переживши тривалий кризовий період, а потім зіткнувшись зі зростаючою міжнародною конкуренцією, європейська деревообробна промисловість прийняла стратегію спеціалізації, диверсифікації та сталого управління лісами Європи.

Деревообробний сектор в даний час складається в основному з малих і середніх підприємств. Понад 3 мільйони працівників працюють на 340 000 або близько того МСП, що працюють в ЄС. Лісовий сектор та деревообробна промисловість в ЄС стали важливими з розширенням 1995 року (Швеція, Австрія та Фінляндія). Розмір лісового покриву в EU-12 був насправді скромним (близько 25%), тоді як Австрія, Фінляндія та Швеція мають високу частку заліснених земель (понад 60% від загальної кількості). У кількісному вираженні розширення Європи з 12 до 15 країн подвоїло площу поверхні ЄС, покриту лісом. Самозабезпечення поставками деревини зросло з 55% у 1994 році до 91% у 1996 році (Agence Europe, 29 червня 1998 року). Сьогодні, за даними Євростату, ліси та інші лісові масиви складають 177 млн га, або 42% площі поверхні ЄС-27. 73% цієї лісистой землі (тобто 129 млн га) були доступні для виробництва деревини в 2005 році.

Деревообробний сектор включає в себе діяльність, починаючи від виготовлення меблів до столярних виробів та виготовлення дверей; вона охоплює механічну деревообробку, лісопилки, упаковку, торгівлю та імпорт деревини та її похідних. Цей сектор відрізняється великою часткою малих та середніх підприємств - МСП (завдяки сімейній структурі більшості ремісничих галузей у минулому). Переживши серйозну кризу протягом 1970-х і на початку 1980-х років, і зіткнувшись з зростаючою міжнародною конкуренцією, деревообробна промисловість свідомо інвестувала в проекти впровадження нових продуктів і нових технологій виробництва в 1990-х роках. Багато МСП прийняли стратегію спеціалізації та диверсифікації.

Сьогодні, над питаннями розширення та глобалізації торгівлі, деревообробний сектор стикається з двома основними економічними проблемами: торгівля незаконно зареєстрованою деревиною та її деривативами та стале управління лісовим господарством у Європі. Міжнародна угода з тропічної деревини (ІТТА) була укладена в 2006 році. 17 жовтня 2008 Європейська комісія висунула «лісовий пакет», спрямований на запобігання продажу незаконної деревини в Європі. 17 лютого 2009 року Комітет Європейського Парламенту з навколишнього середовища закликав до жорсткого регулювання на тій підставі, що від 20 до 40% промислового виробництва деревини в усьому світі надходить з нелегальних джерел, майже 20% з яких надходить на європейський ринок.

Нарешті, варто відзначити, що деревина складається з 50% вуглецю; за рахунок біомаси і гумусу, який утворюється в землі під ними, ліси насправді є засобом боротьби з парниковими газами.

Європейський Союз нараховує близько 180 мільйонів гектарів лісів, покриваючи 43% своєї земельної площі. Ліси ЄС надзвичайно різноманітні, з великою різноманітністю типів лісів, характеристик та структур власності. Вони забезпечують численні переваги для суспільства та економіки, будучи основним джерелом біорізноманіття (Додаток 6).

Деревообробний сектор з гордістю працює з однією з небагатьох поновлюваних стійких сировинних матеріалів, які рясніють в Європі, тим самим сприяючи зміцненню європейської відкритої стратегічної автономії та безпеки поставок на тлі все більш нестабільного геополітичного середовища.

За останні 50 років площа лісів та обсяг деревини, що стоїть, значно зросли, як свідчать дані EUROSTAT. Оцінка європейського лісового потенціалу дозволила кількісно оцінити відповідні параметри для розуміння продуктивності лісу:

- Річний обсяг зібраних дерев менший річного виробництва, тому запас стоячих дерев не зменшується,

- Лісова робота генерує 822 робочих місць на 1 мм³ (ліс до зрубу) в сільській місцевості,
- Одне робоче місце на лісопилці забезпечує 486 м³ пиломатеріалів.

Деревина є поновлюваним ресурсом, але вона повинна бути старіючою. Річний обсяг зібраної круглої деревини повинен бути меншим, ніж річний ріст, який секвеструє вуглекислий газ з атмосфери в процесі фотосинтезу. Використання фотонної енергії сонячне світло в якості палива, хлоропласт в голках і листках перетворює приблизно 800 кг атмосферного CO₂ і ґрунтової води в вуглецеві гідрати, з яких камбій дерева робить один кубічний метр лігноцелюлозної клітинної стінки. Відпрацьований газ процесу (700 кг кисню) виділяється в атмосферу. На додаток до людської діяльності, обсяг стоячих дерев може залежати від природних небезпек, таких як лісові пожежі, шторми та спалахи комах. У таких випадках обсяг стоячих дерев може змінюватися за лічені години або дні. На глобальному рівні гравці стикаються з дедалі більш обмежувальним регуляторним середовищем через екологічні проблеми та заходи, вжиті урядами для збереження лісів.

Лісова промисловість є важливою частиною сучасної промислової бази Європи. Біосистеми відіграють важливу роль в озелененні багатьох з 14 промислових екосистем, включених в оновлену промислову стратегію ЄС. Основна перевага біоматеріалів полягає в їх потенційному використанні для заміщення викопних матеріалів.

Деревина використовується в різних галузях промисловості, включаючи енергетику, будівництво, упаковку та текстиль.

Типовими продуктами заготівлі деревини є пиломатеріали, пиломатеріали, шпони, деревні панелі та деревне паливо. Вироби з деревини можуть бути повторно використані, перероблені або спалені з відновленням енергії в кінці їх життєвого циклу, як і інші лісові біомаси, непридатні для переробки. Після збору, деревину потім розпилюють або іншим чином обробляють для виробництва супутніх продуктів лісової промисловості,

таких як целюлоза, папір, картонні вироби, паперові товари та упаковка. Ці товари служать для задоволення потреб таких галузей, як будівництво, столярні вироби, меблі та біомаса та переробка біопалива.

На цьому етапі ми повинні проаналізувати, чи достатньо обсягу деревини для задоволення потреб зростаючого ринку дерев'яного будівництва та оптимізації ланцюжка створення вартості дерев'яних виробництв.

Таблиця 2.1

Співвідношення між збільшенням об'єму ринку деревини за наявним ресурсом в Європі

Показники	ШВИДКІСТЬ ЗБІЛЬШЕННЯ ДЕРЕВИНИ В БУДІВНИЦТВІ		
	початкова	+10%	+20%
Обсяг виробництва круглої деревини Мм3	425	454	478
Співвідношення (обсяг виробництва круглого дерева над початковим обсягом стоячих дерев)	1.9%	2.06%	2.17%
Загальне створення робочих місць у виробництві круглого лісу (оцінка зайнятості жінок) за ставкою	0	+23 550 ; (+3 156)	+43 236 ; (+5 794)
Пиломатеріали Мм3 і відсоток до початкового	98	104 ; 5.9%	110 ; 11.6%
Загальне створення робочих місць на лісопилках (оцінка жіночої зайнятості) за ставкою	0	+12 051 ; (+2 470)	+23 609 ; (+4 840)

Джерело:[16]

Необхідно дотримуватись компромісу між наросуванням деревини для переробки в майбутньому за принципами сталого розвитку і, в той же час, бажанням збільшити зайнятість у сільській місцевості.

Розподіл відповідних матеріалів на млини, технологічні процеси та продукти має вирішальне значення для стійкості лісозаготівельних ланцюгів. На всі аспекти стійкості впливають: навколишнє середовище, економіка і суспільство. Якщо в процесі виділяється непридатний матеріал, це зазвичай

призведе до втрат врожайності та вартості. Обробка буде менш ефективною, з використанням більшої кількості матеріалу, енергії тощо, ніж необхідно на одиницю продукції. Непридатні матеріали, можливо, доведеться перенаправити на інші процеси або млини, що означає більше транспорту. Крім того, якість, функціональність продукту та задоволеність клієнтів можуть бути порушені.

Повний потенціал пом'якшення клімату лісового сектора найкраще досягається потрійною перевагою вуглецевого сегменту, зберігання та заміни, як це пропонують лісові ліси та заготовлені вироби з деревини. Наприклад, дерев'яні будівлі є ключовими союзниками в декарбонізації будівництва, оскільки 1 м³ деревини зберігає майже 0,9 тонну CO₂ і дозволяє заощадити в середньому ще одну тонну CO₂ порівняно з функціонально еквівалентними матеріалами.

Доступні європейські ліси можуть забезпечити дерев'яні джерела після зростаючого попиту на ринку дерев'яного житла, як це можна побачити з «щорічного випуску Мм³ на рік/обсягу стоячих дерев у Мм³», оціненого у наведеній вище таблиці 2.1.

Європейські ліси здатні задовольнити зростаючий попит на будівництво деревини. Залежно від наявних видів, завжди можна буде імпортувати необхідні кількості та якості. Створення робочих місць багато в чому залежить від промислової політики компаній навколо концепції лісової та лісопильної промисловості 4.0, що призводить до інвестицій (скорочення довжини лісогосподарської машини, канатної лінії, клеєної твердої деревини тощо) по ланцюжку доданої вартості. Як вже говорилося вище, виділення потрібного дерева (так кращий пиломатеріал) з метою в будівництві дозволить оптимізувати схему трансформації. Це може бути зроблено або шляхом налаштування системи простежуваності або за допомогою інструментів для оцінки ресурсу до якості деревини на лінії.

Вироби з деревини розроблені з урахуванням циркуляції для повторного використання, переробки або відновлення для виробництва

енергії. Дійсно, обробка деревини дозволяє ефективно використовувати побічні продукти та залишки як сировину для інших продуктів або енергії на основі деревини. У секторі упаковки деревини, наприклад, відновлення, ремонт та повторне використання дерев'яних піддонів - це вже стандартна промислова практика.

Деревообробна промисловість приносить робочі місця і зростання в сільських, приміських і міських районах. 160 000 компаній в ЄС належать до деревообробної промисловості. Вони складають близько 1 млн працівників і генерують річний оборот в 194 млрд євро. Вироби з деревини не тільки сприяють розвитку сільської та регіональної економіки, пропонуючи робочі місця та економічну цінність. Вони також забезпечують рекреаційні простори, підтримуючи здорові та стійкі ліси.

Таблиця 2.2.

Економічні дані євро по деревообробному сектору

Показники	ОБОРОТ (млрд.. €)	ЗАЙНЯТІСТЬ (* 1000 ОСІБ)	КІЛЬКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ (* 1000)
Всі галузі	32 448	156 124	30 983
Всі Wood Industries (WI)	538.6 → 1.7%	3 310.4 → 2.1%	406 → 13.1%
Деревообробний сектор КВЕД 16	194 → 36%	1021 → 30 %	160 → 39%

Джерело: [16]

У світлі вищесказаного, деревообробна промисловість вже є стратегічним ланцюгом вартості завдяки потенціалу пом'якшення клімату та внеску в сталий розвиток. Тому його конкурентоспроможність повинна бути забезпечена в контексті ключових політик ЄС, включаючи Промислову стратегію ЄС, Зелену угоду ЄС та розгортання циркулярної біоекономіки ЄС.

Одночасно промисловість стикається зі складним політичним ландшафтом в ЄС. Аналіз міжнародного рівня, як підкреслює дослідження з 2016 року на замовлення Європейської комісії, яке вказало, що 245 пунктів політики безпосередньо або прямо впливають на лісовий сектор на рівні ЄС.

Більшість з них знаходяться в сферах сільськогосподарської та лісової політики, кліматичних змін та енергетичної політики, екологічної політики, політики зайнятості та політики щодо продуктів.

У 2020 році Європейська комісія прийняла нову промислову стратегію, щоб допомогти європейській промисловості керувати зеленими та цифровими трансформаціями та сприяти конкурентоспроможності та суверенітету Європи. Оновлення Промислової стратегії ЄС підкреслює необхідність сприяння інклюзивному відновленню після пандемії та подальших змін зелених та цифрових переходів відповідно до «Зеленої угоди» та «Цифрового десятиліття» ЄС та підвищення стійкості промислових екосистем ЄС.

Хоча деревина явно є рішенням, коли мова йде про екологізації економіки або кругової економіки, сон- сумбція поновлюваної сировини, споживання енергії або ефективний спосіб використання сировини є paramount. Зміни попиту внаслідок «озеленення» економіки і робочих місць являють собою, з одного боку, значну можливість для деревообробних галузей щодо створення нових робочих місць. З іншого боку, вони також матимуть вплив на організацію роботи (нові ринкові можливості, нові потреби в навичках тощо) та на умови праці (додаткове/нове навчання, адаптовані умови охорони здоров'я та безпеки тощо).

Деревообробний сектор походить від КВЕД 1600 (Eurostat, 2019) і включає:

- первинна обробка, що призводить до виробництва пиломатеріалів,
- вторинна обробка, що включає деревні панелі, вироби з твердого дерева, дерев'яні піддони та інші вироби з деревини та біоенергетичні продукти, а також
- третинна обробка для виробництва столярних і столярних виробів будівельника і дерев'яних підлог.

Європейська деревообробна промисловість є складним і трудомістким сектором. Підприємства сектору займають четверте місце в ЄС за кількістю компаній, а потім меблів. Деревообробна промисловість включає велику кількість МСП, багато з яких розташовані в сільській місцевості. Деревообробні та деревообробні компанії також дуже різноманітні, орієнтуючись на широкий асортимент продукції та етапи переробки деревини вздовж ланцюжка поставок. До них відносяться лісопилки, стругальні заводи, фахівці з консервації, виробники паркету, фанери та інші виробники деревних панелей та виробники шпону, столярних виробів, столярних виробів, будівельних виробів, піддонів, упаковки тощо.

Лісовий сектор сильно залежить від будівельної галузі, яка використовує величезну кількість деревини в якості входів і тонко реагує на кризи, що є хорошим показником, чи є він позитивним або негативним, як показано нижче.

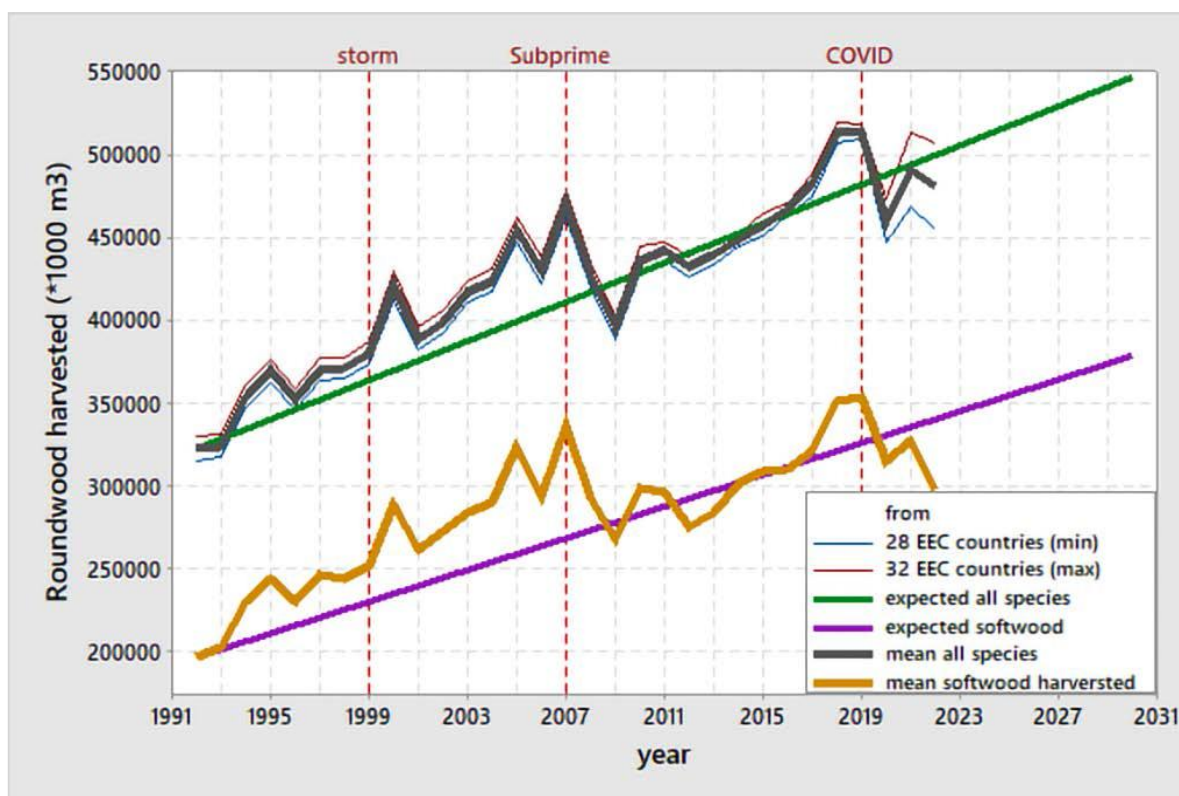

Рис.2.1. Динаміка річного споживання круглого лісу з 1991 по 2023 р.р. та тренд (всі види; хвойна деревина) до 2031 року

Джерело: [40]

Звіт ЄС про спільну зайнятість 2024 року, прийнятий Європейською Радою 11 березня 2024 року, показує, що на тлі відновлення після ковіду та хорошого розвитку ринку праці у 2022 році всі держави-члени досягли прогресу у досягненні своїх цілей щодо працевлаштування. Однак для значної більшості необхідні подальші зусилля до 2030 року для досягнення своїх цілей, особливо для підвищення рівня зайнятості осіб з низькою кваліфікацією, жінок старшого віку (55-64) та молодих людей (20-29).

Крім того, необхідний значний прогрес для досягнення мети ЄС: з рівня 37,4% у 2016 році до 60% у 2030 році «освіта для дорослих», відповідно до прагнення Європи залишатися конкурентоспроможною, інноваційною та інклюзивною, а також у контексті зелених та цифрових перетворень.

Результати ринку праці були сильними в середньому в 2022 і 2023 роках і в багатьох випадках перевищували рівень до пандемії. Хоча

економіка ЄС останнім часом втратила динаміку, ринок праці продовжує демонструвати стійкість у контексті шоків, пов'язаних з ланцюгами поставок, цінами на енергоносії та геополітичною нестабільністю. Виняткові заходи підтримки на європейському та національному рівнях у складному соціально-економічному контексті останніх трьох років сприяли цьому.

В цілому, рівень зайнятості досяг 74,6% в ЄС в 2022 році, і виріс далі до 75,4% в Q2-2023, що на 2,5 п.п. вище рівня до пандемії (Q4-2019). У той же час рівень безробіття і довгострокового безробіття досяг найнижчих показників 6,2% і 2,4% відповідно в 2022 році в ЄС (в 2023 році він знизився до 6% і 2,1%).

Рівень зайнятості в ЄС-27 представлений на рис.2.2

За статтю, віковою групою, рівнем освіти та місцем народження (%)

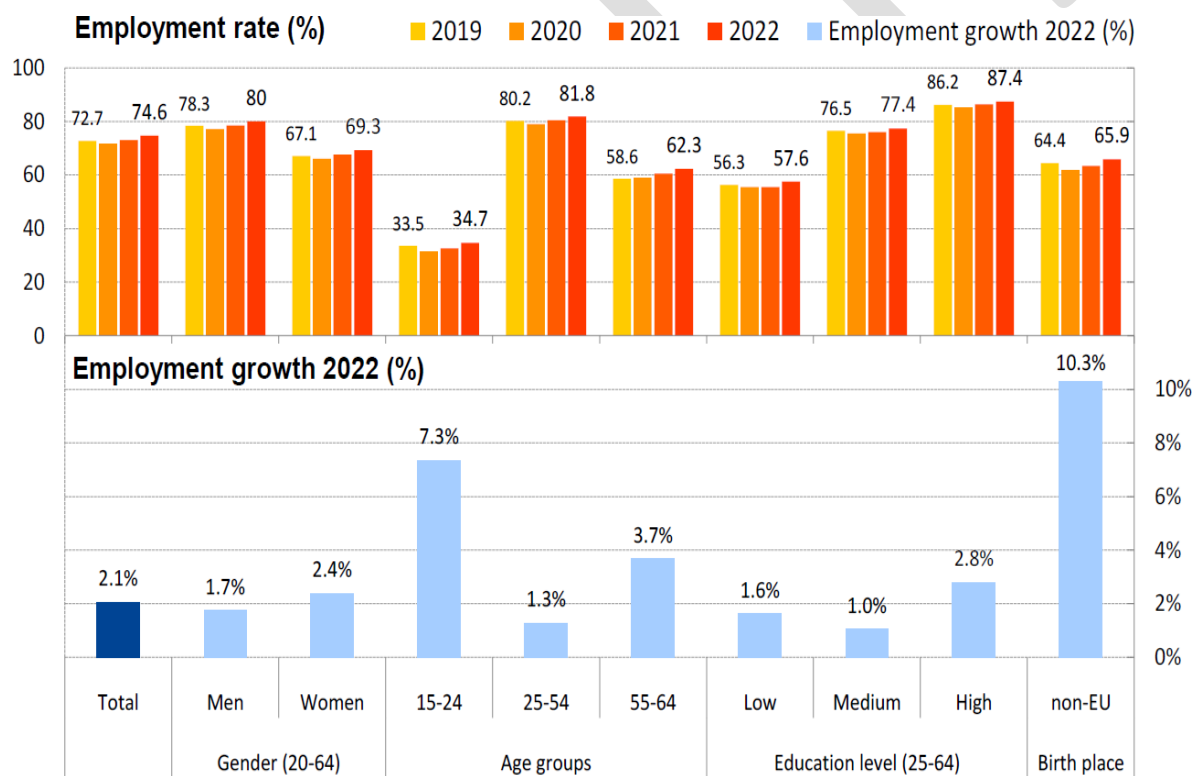

Рис.2.2. Рівень зайнятості в ЄС-27

Джерело: Eurostat – JER 2024 [17]

Проте відмінності спостерігаються в різних секторах. Енергетична криза послабила зростання зайнятості в високопродуктивних секторах, в той

час як сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) показав найвище зростання зайнятості, додавши більше мільйона робочих місць між Q4-2019 і Q2-2023 (збільшення на 16,9%). Зайнятість у будівельному секторі зросла на 6,6%, тоді як в енергоємному секторі виробництва вона ще не відновилася до докризового рівня.

Як і багато інших галузей, європейська деревообробна промисловість зазнала значних зрушень у динаміці працевлаштування внаслідок пандемії Covid-19. Початкове різке зниження зайнятості, оскільки відбулися заходи локдауну та порушення ланцюга поставок, супроводжувалося помітним відновленням рівень достатку з послабленням обмежень та відновленням економічної діяльності.

Відновленню деревообробної промисловості після періоду пандемії Covid-19 заважали постійні збої в глобальних ланцюгах поставок і збільшення витрат на енергоносії після геополітичної напруженості, такої як військове вторгнення росії в Україну.

Зайнятість у деревообробній промисловості порівняно із загальним виробництвом у ЄС (2000-2020) зображена на рис.2.3.

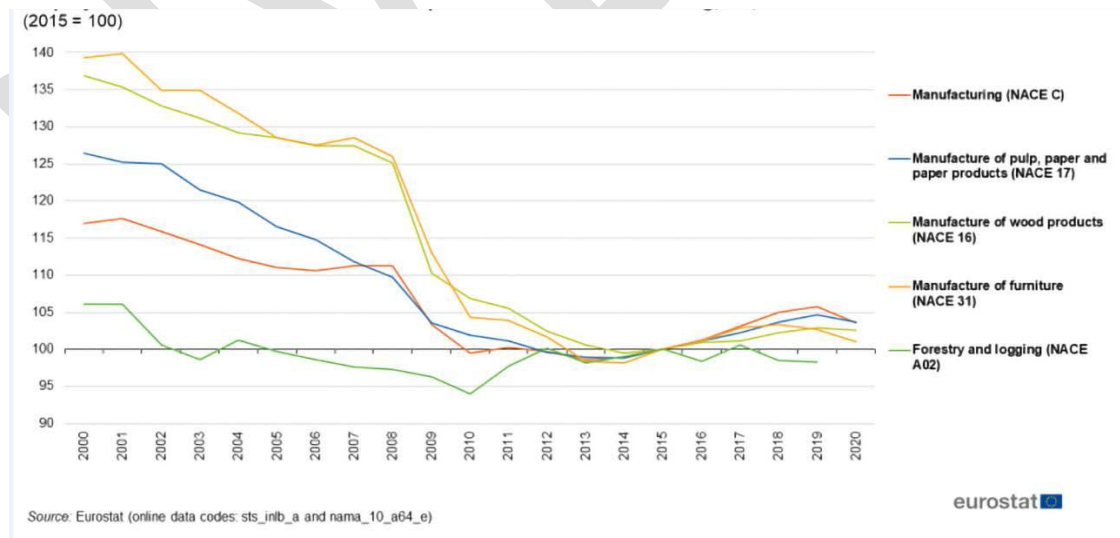

Рис.2.3. Зайнятість у деревообробній промисловості порівняно із загальним виробництвом у ЄС (2000-2020).

Джерело:[40]

Графік на рис.2.3. представляє еволюцію зайнятості у виробництві деревини та виробів з деревини та пробки, за винятком меблевого виробництва артиклів соломи та плетених матеріалів для країн ЄС 27 між 2008 та 2022 роками.

В країнах ЄС зайнятість у виробництві скоротилася на 11% у період з 2000 по 2020 рік, тоді як найбільші втрати серед трьох деревообробних галузей були зафіксовані для виробництва меблів (на 27% менше зайнятих осіб). Менше постраждали целюлоза, папір і паперові вироби (скорочення зайнятості на 18% протягом 2000-2020 років), а зайнятість у виробництві виробів з деревини знизилася на 25% у період між 2000 і 2020 роками.

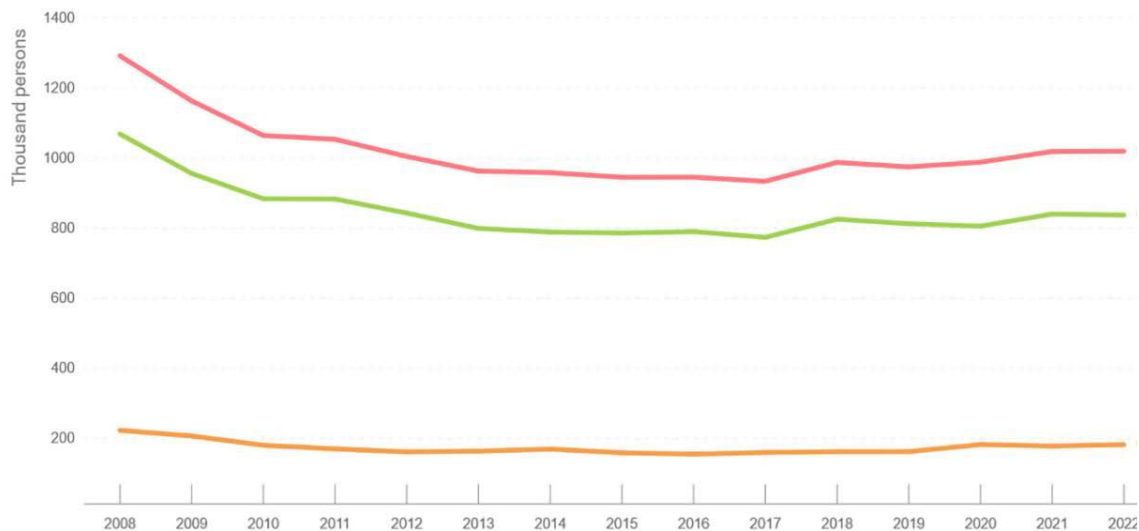

Рис.2.4.Зайнятість у лісовому господарстві та лісовій промисловості
Джерело:[40]

Для порівняння, лісове господарство і лісозаготівельна промисловість мала зниження зайнятості близько 7% за період з 2000 по 2019 рік.

Європейська деревообробна промисловість є ключовим гравцем у розвитку стійкої та кругової біоекономіки. Вона відіграє ключову роль у зеленому та цифровому переходах. Сировина, яку використовують підприємства галузі - деревина - поєднує в собі потрійну перевагу секвестру вуглецю, зберігання та заміни. Вона являється найкращим союзником у боротьбі зі зміною клімату і в досягненні амбітних цілей, встановлених Європейським Союзом на 2040 і 2050 роки, за рахунок скорочення викидів

CO₂, видалення вуглецю з атмосфери і тим самим декарбонізації навколишнього середовища.

У сучасних умовах трансформаційних зрушень прогнозування змін (будь то в технологіях або вимогах споживачів) відіграє значну роль. Для лісового господарства та деревообробного сектора, який для багатьох країн вважається глибоко вкоріненим у традиціях, важливо показати, наскільки сектор перспективний і є базисом у боротьбі зі зміною клімату. Щоб забезпечити перехід сектора на зелену економіку, важливо мати можливість забезпечити його кваліфікованою робочою силою.

У сучасному глобальному контексті Європа не може і не повинна поступатися своєю роллю лідера виробництва іншим. Таким чином, політики та всі зацікавлені сторони повинні прийняти політику, яка забезпечує надійну та доступну доступність сировини, що підтримується, *sine qua non* для розвитку робочих місць у європейському ланцюжку вартості деревообробки. Вони повинні визнати важливість більш стабільного прогнозу для майбутніх поставок заготовленої деревини, щоб підтримати довгострокові інвестиції в розширення потужностей, сучасні технології та більш високу додану вартість виробництва. Політики повинні підтримувати виробничі галузі та їх працівників, сприяючи інноваціям, стійкості, сприяючи розвитку кругових бізнес-моделей та навичок. Інвестуючи в ці сфери, ЄС посилить конкурентоспроможність європейських галузей, створить якісні робочі місця, забезпечить справедливий і інклюзивний перехід до більш стійкої економіки.

Політика щодо підтримки деревообробної галузі ґрунтується на таких постулатах:

- Політики прагнуть до створення єдиного ринку шляхом гармонізації, перфорації будівельних виробів і стандартів для будівельної продукції, так як це відкрило б вхід в галузь для компаній, що проектують дерев'яні будівельні рішення і дозволяють їм масштабуватися.

- Політики повинні створити «дорожні карти кар'єрного шляху» для виробничого сектора у співпраці з соціальними партнерами, компаніями та

організаторами тренінгів, щоб долучати студентів до доступних та затверджених сертифікованих та професійно-технічних навчальних програм, які можуть бути створені там, де їх не існує.

- Нові європейські фіскальні правила повинні полегшити витрати на професійну освіту та навчання. Інвестиції в навчання, освіту та навчання протягом усього життя повинні бути серед пріоритетів державних видатків та не підпадати під фінансові скорочення, щоб забезпечити кваліфіковану робочу силу для успішного цифрового та зеленого переходу.

Враховуючи той факт, що європейська деревообробна промисловість включає велику кількість МСП у сільській місцевості, слід враховувати використання європейських структурних фондів для створення більшої привабливості в цих регіонах через освіту, підвищення кваліфікації та рескілінг, а також розвинуту інфраструктуру. Європейські (або національні) структурні фонди також повинні використовуватися для підтримки створення економічних кластерів з іншими типами компаній та обробної промисловості, що призведе до сприятливого бізнес-середовища та взаємопов'язаних компаній, тим самим збільшуючи співпрацю, полегшуючи доступ до талантів та ринків, покращуючи постачання сировини, зменшуючи витрати тощо.

2.2. Аналіз конкурентоспроможності підприємств у сфері деревообробної промисловості України

З огляду на проведений аналіз наукових досліджень, що розглядають проблеми забезпечення конкурентоспроможності промислових секторів, на нашу думку, необхідна деталізація з певних питань, зокрема [8]:

- як рівень конкурентоспроможності окремих видів економічної діяльності впливає на рівень конкурентоспроможності деревообробної промисловості країни;

- які закономірності розвитку деревообробної промисловості можна виділити в кластерах, сформованих країнами світу;
- які напрями забезпечення конкурентоспроможності деревообробної галузі в постпандемічний період.

Основна ціль виконаного аналізу полягає в наступному: забезпечення конкурентоспроможності української деревообробної промисловості залежить від розвитку економічної діяльності в деревообробній галузі, які орієнтовані на експорт і мають найбільш незначну залежність проміжного виробництва від імпорту.

Таким чином, дослідження складається з трьох основних частин: в першій частині проводиться розробка теоретичних основ і спрямована на обґрунтування підходів до забезпечення та оцінки конкурентоспроможності деревообробної галузі країни [8].

Друга частина присвячена розрахунку композиційного показника конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній промисловості країни. Як основу для оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній галузі країни пропонується поставити ієрархічно побудовану систему показників, що включає композиційний показник і субпоказники (згруповані за відповідними компонентами). Композиційний показник складено методом таксономії, що дає можливість визначити рівень і диспропорції в розвитку деревообробної промисловості країни і може служити основою для формування напрямків підвищення її конкурентоспроможності.

Третя частина дослідження присвячена кластеризації країн світу за рівнем конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній галузі та визначенню шляхів забезпечення конкурентоспроможності деревообробної галузі в Україні.

Основним методом дослідження, що використовується для цієї мети, є кластерний аналіз. «При кластеризації країн за рівнем конкурентоспроможності деревообробної промисловості для вимірювання

відстані між об'єктами була обрана евклідова відстань, а принцип Ворда - для вимірювання відстані між кластерами. Результатом застосування кластерного аналізу в рамках даного дослідження має стати ідентифікація груп країн, які є однорідними з точки зору конкурентоспроможності деревообробної промисловості та мають схожі закономірності розвитку» [8]. Так, було виділено чотири кластери наукових досліджень з питань конкурентоспроможності промисловості (Кластер 1 орієнтований на формування конкурентної бізнес-стратегії розвитку промислових підприємств; Кластер 2 - про розвиток експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств; Кластер 3 - щодо визначення взаємозв'язків між забезпеченням конкурентоспроможності промисловості та глобалізаційними процесами; Кластер 4 - про впровадження Індустрії 4.0 та інноваційних технологій). Отримані теоретичні висновки та узагальнення лягли в основу формування системи показників оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній промисловості країни. Промисловість будь-якої країни світу включає в склад виробничі технології, валову додану вартість, ефективність як для економіки країни в цілому, так і для окремих суб'єктів господарювання. «Виробництво деревини та виробів з деревини поділяється на підготовку та первинну обробку деревини та вторинної деревини. Підготовка і первинна обробка деревини включає в себе наступне: виробництво шпону, тріски і бруса (дошки, брус, необроблений брус). Вторинна обробка передбачає наступне: виробництво фанери, плит (ДСП, ДВП, МДФ, ОСБ і т.д.), оздоблювальних профілів, клеєного бруса і бруса, ламінованих дерев'яних конструкцій»[8].

Дослідження показує, що рівень розвитку та ефективності деревообробної промисловості країни визначається трьома видами економічної діяльності: виробництво деревини, виробництво шпону та бортових матеріалів. Оцінимо конкурентоспроможність окремих видів

економічної діяльності в деревообробній промисловості України та країн світу.

В таблиці представлена схема розподілу України та країн світу за складеним показником оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності у деревообробній галузі. Як видно з таблиці 2.3, «провідними країнами за рівнем конкурентоспроможності економічної діяльності у деревообробній галузі є Латвія (0,4906), Австрія (0,4255), Україна (0,4144) та Естонія (0,3969)».[8]

«До групи країн з низьким рівнем зведеного показника оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній промисловості входять Бельгія (0,2724), Швеція (0,2527), Японія (0,2508), Греція (0, 2237), Великобританія (0,2165)».[8]

За допомогою кластерного аналізу (k-means) країни світу, в тому числі Україна, класифікуються за значенням сукупних показників для оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній галузі.

«До Кластеру 1, який характеризується високим рівнем конкурентоспроможності окремих видів економічної діяльності в деревообробній галузі, входять п'ятнадцять країн, а саме: Австрія, Бразилія, Данія, Естонія, Канада, Латвія, Литва, Мексика, Португалія, Румунія, Угорщина, Фінляндія, Чехія та Україна».[8]

«Кластер 2, що характеризується низьким рівнем конкурентоспроможності окремих видів економічної діяльності в деревообробній промисловості, формується 21 країною: Австралією, Бельгією, Болгарією, Великобританією, Грецією, Індією, Ірландією, Іспанією, Італією, Китаєм, Кореєю, Нідерландами, Німеччиною, Польщею, Словаччиною, Словенією, США, Туреччиною, Францією, Швецією та Японією.»[8]

Проведений аналіз дозволив рекомендувати країнам, які належать до 1-го кластеру (в тому числі Україні), що характеризується високим рівнем конкурентоспроможності економічної діяльності в деревообробній

промисловості, зосередитися на збільшенні експорту високоякісної продукції з деревини, наприклад, настільних матеріалів.

Таблиця 2.3.

Показники розподілу країн за інтегральним показником конкурентоспроможності деревообробної промисловості країн світу у 2020 р.

Місце в рейтингу	Країна	Інтегральний показник конкурентоспроможності
1	Латвія	0,4906
2	Австрія	0,4255
3	Україна	0,4144
4	рф	0,4096
5	Естонія	0,3969
6	Бразилія	0,3947
7	Мексика	0,3935
8	Канада	0,3885
9	Фінляндія	0,3775
10	Румунія	0,3740
	≈	≈
30	Корея	0,2833
31	Словенія	0,2797
32	Бельгія	0,2724
33	Швеція	0,2527
34	Японія	0,2508
35	Греція	0,2237
36	Великобританія	0,2165

Кластеризація досліджуваних країн за окремими видами економічної діяльності у деревообробній галузі свідчить про те, що Україна переважно потрапляє до кластеру, що характеризується високою часткою виробництва

економічної діяльності та низькими значеннями частки експорту та імпортозалежністю субпоказників оцінки конкурентоспроможності економічної діяльності у деревообробній галузі.

У воєнний період загострюються питання створення умов для запобігання та мінімізації економічних втрат і рецесії в промисловому секторі України.

В 2022 році після початку агресії росії державна підтримка деревообробних підприємств повинна включати наступні заходи: розробка стратегічних напрямків зростання деревообробної промисловості; зняття податкового та адміністративного тиску; зменшення частки тіньової економіки в лісовому секторі шляхом надання стимулів для проведення лісозаготівельних торгів через систему електронних закупівель Prozoro; в умовах погіршення ситуації на зовнішніх ринках вкрай важливо стимулювати промислове виробництво за рахунок збільшення внутрішнього попиту шляхом державних закупівель і захисту місцевих виробників.

Заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності деревообробної промисловості в Україні також включають: посилення вторинної переробки шляхом переорієнтації галузі на виробництво продукції з більш високою доданою вартістю (наприклад, плат) з акцентом на збільшення продажів на внутрішньому та зовнішньому ринках; стимулювання проектування та будівництва інфраструктурних та індустріальних парків для залучення інвестицій; здійснення екологічної модернізації підприємств; заохочення використання цифрових інновацій; розширення електронної комерції.

Провідними країнами за рівнем конкурентоспроможності деревообробної галузі в розглянутий період є: Латвія (0,4906), Австрія (0,4255), Україна (0,4144), та Естонія (0,3969). До групи країн світу з низьким рівнем зведеного показника оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості входять Бельгія (0,2724), Швеція (0,2527), Японія (0,2508), Греція (0,2237), Великобританія (0,2165).

Розглянемо динаміку експорту та імпорту деревини за 2021 - 9 місяців 2024 року (табл.2.4, рис.2.5.). Зовнішньоекономічна діяльність характеризується переважно негативними тенденціями у збільшенні імпортозалежності при скороченні експорту. Зниження експорту деревообробної продукції обумовлено скороченням виробничих потужностей деревообробних галузей України за рахунок скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що внутрішній ринок деревини в Україні був дуже конкурентним за кількістю потенційних споживачів, які виробляли первинну деревну продукцію (особливо пиломатеріали) та меблі.

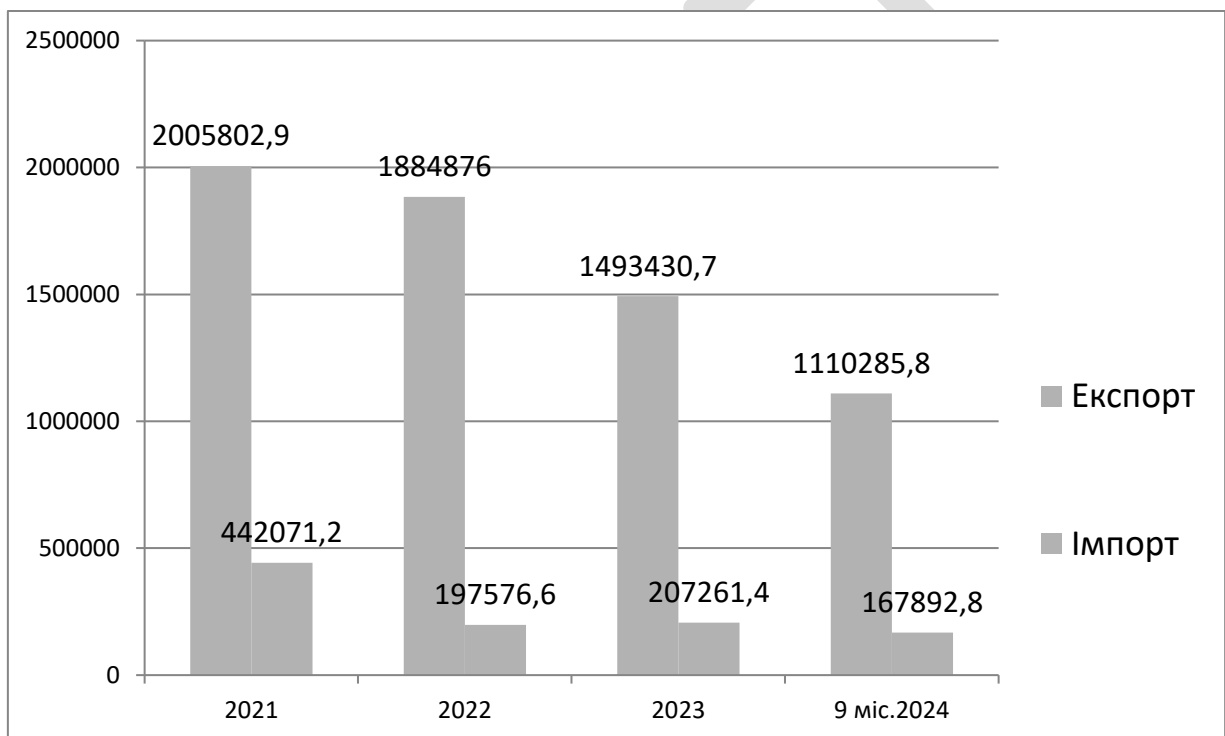

Рис. 2.5. Динаміка експорту та імпорту деревини і виробів з деревини в Україні за 2021-2023 роки та 9 місяців 2024р. , тис.дол.США*

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано з використанням матеріалів Державної служби статистики України [13]

Як ми бачимо з рисунка 2.5., експорт продовжує скорочуватись , якщо у 2021 році він склав більше 2 млрд дол. США, то в 2023 році трохи більше 1, 5 млрд дол.США, це свідчить про падіння потенціалу галузі. Щодо показника

частки експорту деревини у загальному обсязі експорту, то в 2021 році ця частка становила 2,9 % від загального, а в 2023 році зросла до 4,1%, повних даних за 2024 рік немає, однак за 9 місяців 2024 року вона частка експорту 3,6. Це свідчить про певні зміни у структурі експорту України. В той же час ми спостерігаємо скорочення майже вдвічі імпорту, при цьому частка імпортованої деревини в загальному обсязі скоротилась з 0,6% у 2021 році до 0,3% у 2023 році[13].

Таблиця 2.4

Аналіз експорту та імпорту деревини і виробів з деревини в Україні за 2021-2023 роки та 9 місяців 2024р. , тис.дол.США*

	9 місяців 2024 року				2023 р.				2022 р.				2021 р.			
	Експорт тис.дол. США	% від загального	Імпорт тис.дол. США	% від загального	Експорт тис.дол. США	% від загального	Імпорт тис.дол. США	% від загального	Експорт тис.дол. США	% від загального	Імпорт тис.дол. США	% від загального	Експорт тис.дол. США	% від загального	Імпорт тис.дол. США	% від загального
вироби з деревини	1110285,8	3,6	167892,8	0,3	1493430,7	4,1	207261,4	0,3	1884876,0	4,3	197576,6	0,4	2005802,9	2,9	442071,2	0,6
деревина	1106271,6	3,6	160463,8	0,3	1488781,3	4,1	196068,2	0,3	1880210,4	4,3	190737,7	0,3	2000469,8	2,9	430697,9	0,6

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Представлені за період 2019-2023р.р. дані в Додатках 7 та 8 демонструють, що у перший рік війни проти України у 2022 році обсяги заготівлі деревини в Україні впали на 9,7%, а кількість діючих суб'єктів господарювання на лісозаготівлях скоротилася на 9,3%, у деревообробці на 14,0%, у меблевій промисловості на 12,9%, а у виробництві паперової маси, паперу та картону на 15,1% [9]. У 2023 році порівняно з попереднім роком зовнішньоторговельний оборот істотно не збільшився (на 0,3% або 318,6 млн дол.). Експорт склав 36,2 млрд дол. USD (1,3 трлн грн), а імпорт склав \$ 63,6

млрд (3,7 трлн грн). (3,7 трлн грн). У 2023 році експорт скоротився на 18,0%, а імпорт, навпаки, збільшився на 15,0%, що призвело до погіршення торговельного балансу країни майже в 2,5 рази порівняно з 2022 роком і склало від'ємне значення 27,4 млрд доларів. Експорт цих груп товарів у 2023 році склав 1,5 млрд доларів: на вироби з деревини - 1,5 млрд доларів. USD проти імпорту USD 196,1 млн. грн. а на меблі - 786,5 млн дол. [9]. Експорт склав USD 355,4 млн дол. проти 355,4 млн дол. імпорту. USD імпорту. У 2023 році обсяг імпорту для групи товарів - паперу та картону - зріс на 11,4%, тоді як експорт скоротився на 15,1%. У 2023 році по групі деревних целюлозних виробів скоротився як експорт, так і імпорт (на 1,4% і 12,0% відповідно). Позитивною стороною зовнішньоекономічної діяльності країни є позитивне сальдо торгівлі у 2022-2023 рр. для групи продукції - продукції деревообробки, яке у 2023 р. склало 1,3 млрд дол. (76,5% від рівня 2022 року) та меблів - 431,1 млн дол. (87,7% від 2022 року)[9]. Очікується, що торговий баланс країни покращиться протягом наступних трьох років і складе USD 40,2 млрд у 2024 році, 40,2 млрд у 2025 році та 40,2 млрд у 2026 році. У 2024 році торговий баланс складе 40,2 млрд доларів, у 2025 році - 27 млрд доларів, а в 2016 році - 27 млрд доларів. У 2024 році торговельний баланс складе 40,2 млрд доларів, у 2025 році - 27 млрд доларів, а в 2026 році - 25,4 млрд доларів [9].

2.3. Особливості управління конкурентною стратегією підприємств меблевого сектору

У 2022 році в Україні була створена громадська спілка "Асоціація деревообробних підприємств України" (ГС "АДПУ") - добровільне об'єднання підприємств, осіб, аналітиків та науковців лісопромислової галузі з усієї території України [18].

ГС "АДПУ" викликано необхідністю єдиного об'єднання представників галузі, незалежно від регіону їх функціонування, з метою побудови сприятливих умов для розвитку галузі та економіки України в цілому[18].

На Рівненщині зосереджено багато деревообробних та меблевих підприємств, зокрема ТОВ "Морган Феніче", ОДЕК Україна/ODEK Ukraine, ТОВ "Свиспан Лімітед", Kronospan Rivne, Меблева фабрика Хйорт Кнудсен Україна, та інші. Для країни важливо створити додану вартість продукту, тому в розрізі теми кваліфікаційної роботи ми розглянемо показники меблевого ринку.

На підставі огляду теоретичних положень стосовно врахування впливу чинників зовнішнього середовища на формування стратегії конкурентоспроможності будь-якого сектору економіки, проведемо дослідження зовнішнього середовища непрямого впливу за допомогою методу PEST – аналізу. В рейтингу використовуємо п'ятибальну шкалу. (табл.2.5), при цьому позитивний вплив на деревообробну галузь оцінюється як 5 балів, негативний – 1 бал.

Таблиця 2.5

PEST- аналіз зовнішнього середовища непрямого впливу

ПОЛІТИКА	P	ЕКОНОМІКА	E
Війна з рф	1	Загальна характеристика в галузі	4
Посилення політичної асоціації Україна-ЄС	5	Рівень інфляції	3
Зміни законодавства	2	Динаміка курсу гривні	3
Державне галузеве регулювання	3	Забезпеченість енергоресурсами	1
	11		11
СОЦІУМ	S	ТЕХНОЛОГІЯ	T
Зміни в базових цінностях	4	Державна інноваційна політика	5
Зміни в рівні і стилі життя	5	Значні тенденції в галузі НДДКР	4
Демографічні зміни	1	Нові продукти та патенти	3
Зміна структури доходів	4	Технологічні зміни в країні	4
	14		16

Найнижчий рейтинговий показник має складова «Політика», тобто найбільш негативний чинник, що спричинене збройною агресією, окупацією частини територій країни, нестабільністю політичної обстановки в країні.

Так, як економічний показник впливу на діяльність галузі тісно пов'язаний із політичним, то відповідно складова отримала такий же невисокий бал. Наслідком війни в Україні є гальмування деяких сфер

економіки, тісно пов'язаних із функціонуванням лісового сектору, неможливість чіткого формування показників та критеріїв середньотермінового та довготермінового планування та прогнозування через відсутність чітких тенденцій у динаміці інфляції та розвитку експортно-імпортних відносин.

Найвища оцінка у складовій «Технології», тому що інноваційна політика на сьогодні є визначальною для отримання конкурентних переваг, науково-дослідні та конструкторські розробки здійснюються на постійній основі.

Поширеним інструментом аналізу поточного впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства являється SWOT-аналіз. Методологія SWOT-аналізу передбачає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз та визначення зв'язку між цими складовими, які в подальшому можуть бути використані для формування стратегії підприємства.

Проведемо SWOT-аналіз діяльності в загальному для деревообробної галузі з метою обґрунтування стратегії посилення конкурентних позицій на міжнародних ринках (табл.2.6)

Таблиця 2.6.

Матриця SWOT-аналізу деревообробної галузі

Сильні сторони	Слабкі сторони
- високий ступінь державної підтримки галузі; - високий рівень кваліфікації працівників; - цифровізація; - готовність керівництва до ризику; - вихід на міжнародні ринки; - врахування засад сталого розвитку у планах та проектах розвитку.	- забезпеченість кадрами; - загальна політика в роботі з клієнтами; - рекламна підтримка надається безсистемно; - цінова політика чітко не визначена; - відсутні спроби витіснити конкурентів; - низький рівень вивченості ринку; - високий рівень виробничих витрат; - недостатній моніторинг попиту; - відсутність нового (сучасного) обладнання; - доступність інвестицій для розвитку

Можливості	Загрози
- розвиток галузі; - реформування системи управління; - перехід до активної роботи з дистриб'юторами; - незначний регіональний рівень конкуренції; - підвищення рівня професійності кадрів; - розширення діяльності; - підвищення продуктивності праці працівників; - впровадження інновацій	- збільшення рівня конкуренції в галузі; - невдала інвестиційна політика; - негативна економічна політика держави; - нестабільність у суспільстві, - збільшення темпів інфляції; - недоступність нових технологій; - відсутність електроенергії; - низький рівень конкурентоспроможності продукції; - розробка нових видів продукції

Як ми бачимо, сильні і слабкі сторони, можливості і загрози деревообробної галузі України налічують достатню кількість значень, що підтверджує вагомість даної галузі для економіки України.

Проведемо SWOT- аналіз діяльності для меблевої промисловості (табл.2.7)

Таблиця 2.7.

Матриця SWOT- аналізу меблевої промисловості

Сильні сторони	Слабкі сторони
Наявність сировини Низька вартість сировини та енергоресурсів порівняно з країнами-конкурентами в ЄС. Сприятливе географічне розташування для доступу в країни Західної Європи, Східної Європи та Центральної Азії.	Малий розмір гравців і висока фрагментованість меблевої галузі. Недостатнє бачення на рівні керівництва необхідності та шляхів модернізації або вдосконалення виробничих систем і процесів
Можливості	Загрози
Попит в ЄС на продукцію ВТМ та меблеві комплектуючі зростає Угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС має сприяти розвитку міжнародної торгівлі України. Існування меблевих кластерів на ранньому етапі розвитку (Київ, Рівне та Львів), які можуть розвиватися далі.	Нові гравці на роздрібному ринку можуть швидко відібрати ринкову частку в місцевих Ризик подальшого погіршення іміджу країни через помилки логістичних партнерів (затримки поставок) або самих експортерів (погане виконання замовлень). Погіршення ситуації у військових діях

За результатами досліджень вчених Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, Губаревої І. та Трушкіної Н., які здійснили детальний аналіз міжнародного ринку меблів і деревини, видно, що глобальна ринкова вартість меблів в 2022 році склала 557 млрд дол. США [19]. За прогнозами, до 2027 р. вона зросте до 650,7 млрд дол. США (рис.2.6).

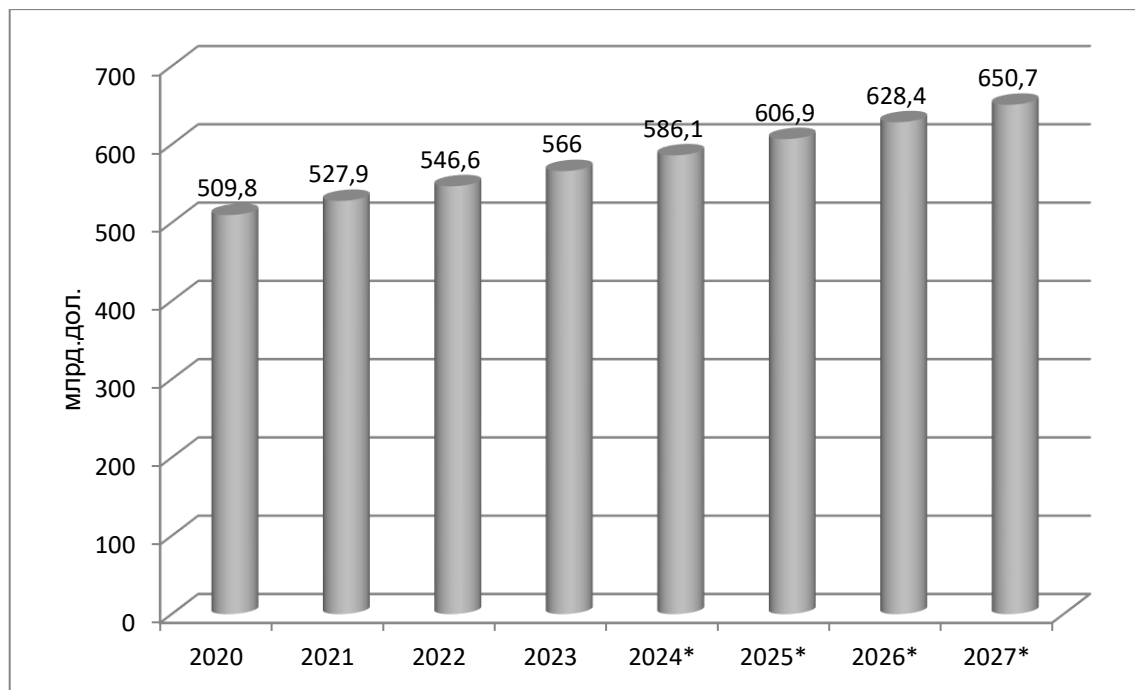

Рис. 2.6. Глобальна ринкова вартість меблів, *млрд дол.* (роки з * - прогноз)
Джерело: побудовано автором за даними [19]

Найбільш ємкий ринок меблів у США, оскільки найвищий дохід склав більш як 226,8 млн дол. Далі йдуть країни: Китай і Німеччина з 72,5 млн і 53,5 млн дол., відповідно (2.7).

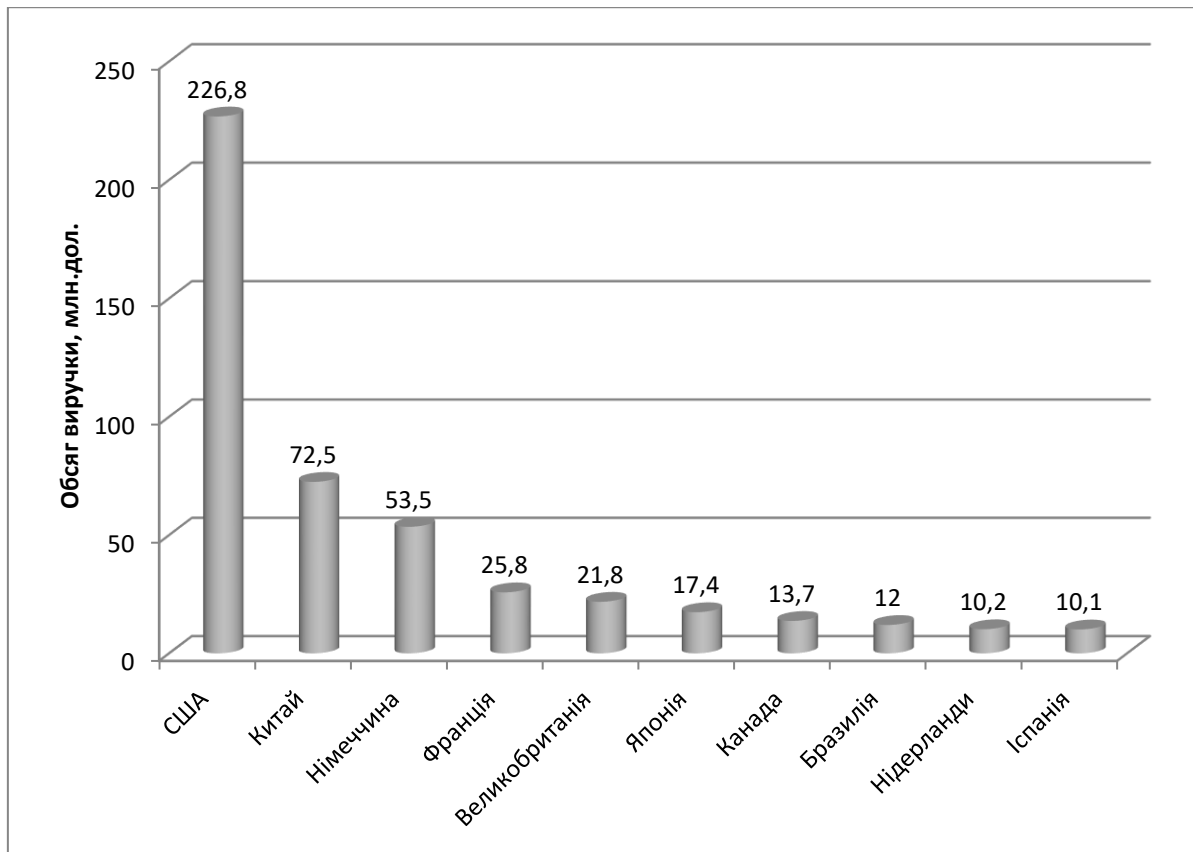

Рис.2.7. Дохід світового ринку меблів у 2021 р. за країнами , млн дол.

Джерело: побудовано автором за даними [19]

У 2021 р. світова індустрія електронної комерції меблів принесла виробникам меблевої продукції 27,7 млрд дол. США [19]. Прогнозується, що до 2030 р. розмір світового ринку електронної комерції меблів зросте до 41 млрд дол. США. На протязі 2021-2022 років електронний ринок меблів в США збільшився з 55 млрд дол. до 57.8 млрд дол.[19]

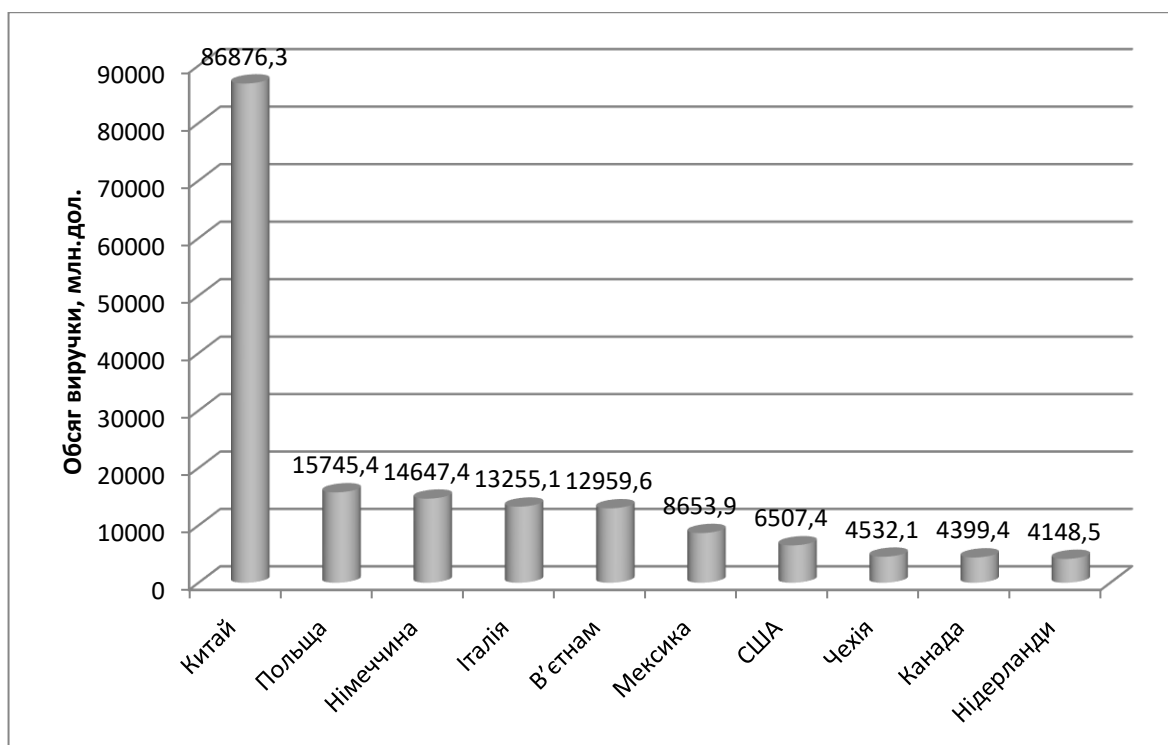

Рис. 2.8. Провідні країни-експортери меблів у 2021 році

Джерело: побудовано автором за даними [19]

Як видно з діаграми, провідним експортером меблів став Китай відносно решти світу з вартістю експорту приблизно 87 млрд доларів США (рис.2.8.). Польща, яка посідає друге місце, цього року експортувала меблів на суму близько 15,8 млрд дол. США[19].

За даними Української Асоціації Меблевиків, обсяг експорту меблів збільшився з 674,3 млн.дол.в 2019 році до 1051,1 млн.дол. у 2021 р. Зменшення експорту меблів до 806,6 млн.дол. в 2022 році відбулось через повномасштабне вторгнення рф (рис.2.9).

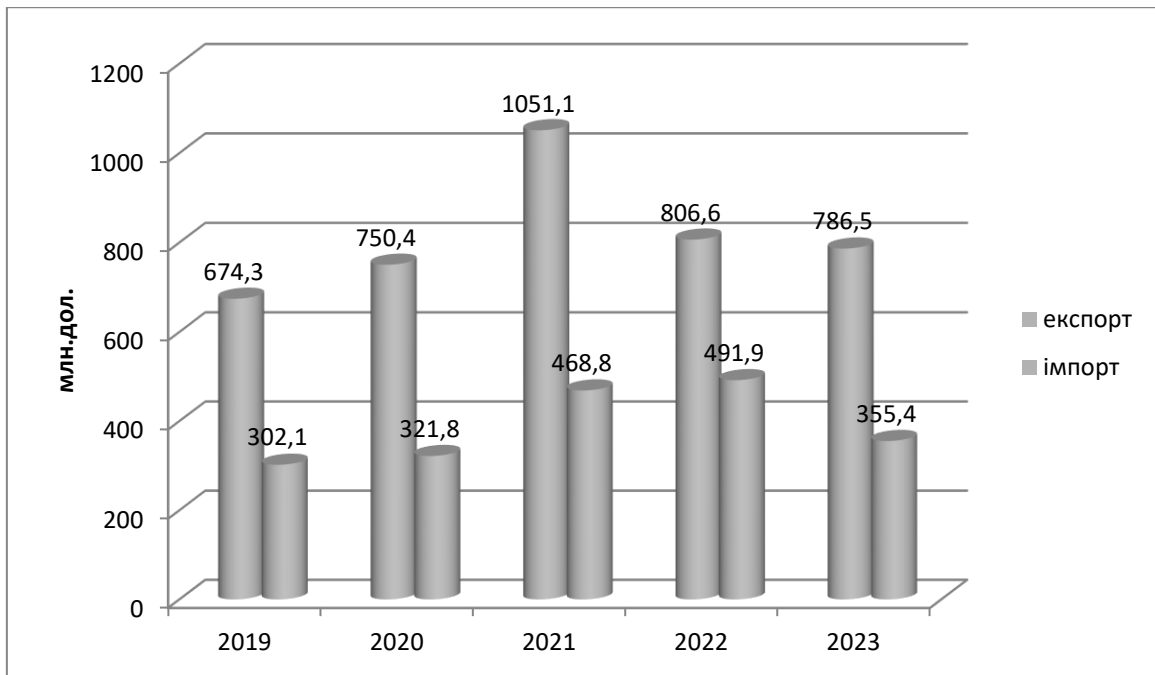

Рис.2.9. Динаміка обсягів експортно-імпортних поставок меблів України, млн..дол.США

Джерело: побудовано з використанням матеріалів Державної служби статистики України[13]

Серед країн, які купують українські меблі, можна вказати такі: Польща – 34,91%; Німеччина – 17,37%; Данія – 5,89%; Австрія – 4,50%; Бельгія – 4,04%; Румунія – 3,23%; Велика Британія – 2,59%; Франція – 2,40%; Молдова – 2,12%; Нідерланди – 1,83%. Загалом у 2022 році українські виробники меблів експортували до 99 країн світу [19].

Висновки до розділу 2

1. Деревообробна промисловість в Україні відіграє значну роль у забезпеченні можливостей працевлаштування та сприяє економічному зростанню країни. Сектор складається з приблизно 6500 фірм, у тому числі близько 500 великих і середніх підприємств. Близько 30% цих компаній виробляють більш високу вартість продукції (наприклад, меблі та вікна). У 2023 році частка продажів деревини, паперу та поліграфічної продукції склала 3,4% всіх промислових продажів та 65,0% продажів у обробній

промисловості. Вартість виробленої лісової продукції, реалізованої в межах України постійно зростає.

2. Деревообробна промисловість стає все більш помітною в Європі. Переживши тривалий кризовий період, а потім зіткнувшись зі зростаючою міжнародною конкуренцією, європейська деревообробна промисловість прийняла стратегію спеціалізації, диверсифікації та сталого управління лісами Європи. Деревообробний сектор європейських країн в даний час складається в основному з малих і середніх підприємств. Понад 3 мільйони працівників працюють на 340 000 або близько того МСП, що працюють в ЄС. Сьогодні, за даними Євростату, ліси та інші лісові масиви складають 177 млн га, або 42% площі поверхні ЄС-27. 73% цієї лісової землі (тобто 129 млн га) були доступні для виробництва деревини в 2005 році.

3. Деревообробний сектор стикається з двома основними економічними проблемами: торгівля незаконно зареєстрованою деревиною та її деривативами та стале управління лісовим господарством у Європі. Деревообробна промисловість є стратегічною ланкою в ланцюгу вартості завдяки потенціалу пом'якшення клімату та внеску в сталий розвиток. Тому її конкурентоспроможність повинна бути забезпечена в контексті ключових політик ЄС, включаючи Промислову стратегію ЄС, Зелену угоду ЄС та розгортання циркулярної біоекономіки ЄС, «Цифрового десятиліття» ЄС та підвищення стійкості промислових екосистем ЄС.

4. В роботі визначено, що за зведеним показником оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості провідними країнами є: Латвія (0,4906), Австрія (0,4255), Україна (0,4144), та Естонія (0,3969). До групи країн світу з низьким рівнем зведеного показника оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості входять Бельгія (0,2724), Швеція (0,2527), Японія (0,2508), Греція (0,2237), Великобританія (0,2165).

5. Зовнішньоекономічна діяльність характеризується переважно негативними тенденціями у збільшенні імпортозалежності при скороченні

експорту. Зниження експорту деревообробної продукції обумовлено скороченням виробничих потужностей деревообробних галузей України за рахунок скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що внутрішній ринок деревини в Україні був дуже конкурентним за кількістю потенційних споживачів, які виробляли первинну деревну продукцію (особливо пиломатеріали) та меблі.

6. На Рівненщині зосереджено багато деревообробних та меблевих підприємств, зокрема ТОВ "Морган Феніче", ОДЕК Україна/ODEK Ukraine, ТОВ "Свиспан Лімітед", Kronospan Rivne, Меблева фабрика Хйорт Кнудсен Україна, та інші. За даними Української Асоціації Меблевіків, обсяг експорту меблів збільшився з 674,3 млн.дол. в 2019 році до 1051,1 млн.дол. у 2021 р. Зменшення експорту меблів до 806,6 млн.дол. в 2022 році відбулось через повномасштабне вторгнення рф. Серед країн, які купують українські меблі, можна вказати такі: Польща -34,91%; Німеччина – 17,37%; Данія – 5,89%; Австрія – 4,50%; Бельгія – 4,04%; Румунія – 3,23%; Велика Британія – 2,59%; Франція – 2,40%; Молдова – 2,12%; Нідерланди – 1,83%. Загалом у 2022 році українські виробники меблів експортували до 99 країн світу.

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

3.1. Загальні проблеми деревообробного бізнесу в умовах війни

Війна викликала міграцію населення з зони бойових дій, відповідно це вплинуло на нерівномірне забезпечення робочою силою промисловості: західні регіони України мають надлишок робочої сили, тоді як ті підприємства, що з певних причин не здійснили релокації, страждають від відсутності працівників. Частина робітників чоловічої статі мобілізована, що також впливає на незабезпеченість підприємств робітниками.

З перших днів повномасштабного вторгнення була порушена логістична інфраструктура, виробничі ланцюжки, поставки сировини та збуту. Західні області опинились в кращому становищі відносно логістики порівняно з тими районами, де ведуться бойові дії. Особливостями деревообробного та меблевого секторів є залежність від наявності сировини, тому таке виробництво розміщують поблизу лісонасаджень. Перевага західних регіонів України проявляється в доступності до сировини, а підприємства поблизу зони бойових дій змушені зупинити виробництво.

Для підприємств галузі критичним є виконання зовнішньоекономічних контрактів, особливо для тих, які знаходяться в зоні бойових дій. Відповідно вони втрачають клієнтську базу, ринки збуту, дохід, а Україна - надходження до бюджету та імідж надійного партнера.

Закордонні споживачі деревної продукції шукають нових постачальників і зважаючи на продовження війни в Україні, малоймовірно повернуться до українських фірм [33].

В додатку 14 та додатку 15 наведено відсоток виконання договорів по областях України з початку 2024 року за даними ГС "Асоціація деревообробних підприємств України" (ГС "АДПУ") [34]. Найкраща ситуація у Волинській області, де виконано 93,37% договорів, за нею йде Івано-

Франківська – 89,63%, натомість такі області як Львівська (74,11%) та Закарпатська (71,69%) значно відстають у договорах, хоча знаходяться в тилу. Серед підприємств по групах продавців, то варто відмітити найкраще справляються з зобов'язаннями підприємства, які входять до ДП «Ліси України» (Додаток 15) і серед офісів ДП «Ліси України» - Столичний і Поліський офіси [34].

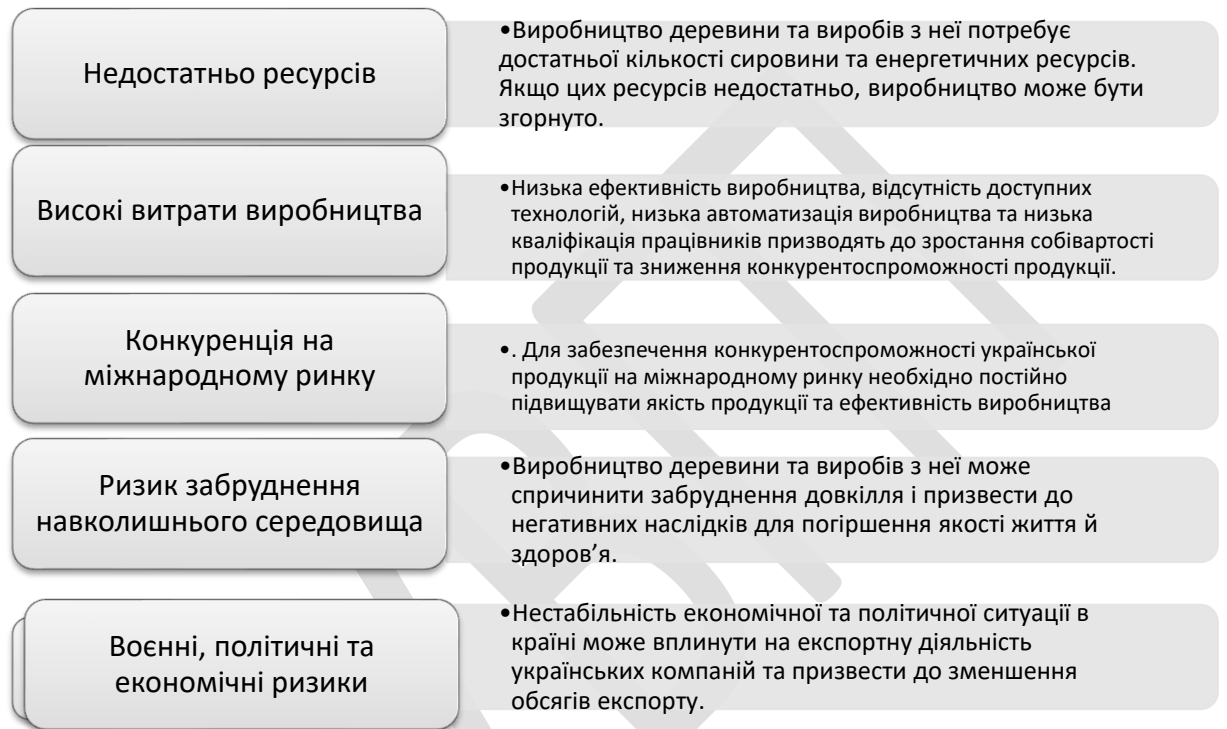

Рис.3.1. Проблеми та перешкоди реалізації стратегії конкурентоспроможності вітчизняної деревообробної промисловості
Джерело: складено автором за [19]

На рис.3.1. відображено проблеми та перешкоди в розвитку деревообробної промисловості України. Ці проблеми значною мірою залежать від перебігу воєнних дій та перспектив повоєнної відбудови економіки.

За даними Statista [35], прогнозується, що додана вартість на ринку деревини у 2024 році становитиме 0,7 мільярда доларів США. Очікується, що річний темп зростання складе 2,67% (CAGR 2024–2029).

Прогнозується, що додана вартість на душу населення на ринку деревини у 2024 році становитиме 18,8 доларів США. Прогнозується, що маржа доданої вартості на ринку деревини становитиме 32% у 2024 році.

Прогнозується, що виробництво на ринку деревини у 2024 році становитиме 2,2 мільярда доларів США. Очікується, що річний темп зростання складе 2,00% (CAGR 2024–2029).

Прогнозується, що обсяг виробництва на одне підприємство на ринку деревини у 2024 році становитиме 0,5 млн доларів США. Прогнозується, що інтенсивність виробництва на ринку деревини у 2024 році становитиме 1,2%.

Прогнозується, що кількість підприємств на ринку деревини у 2024 році становитиме 4,64 тисячі. Очікується, що річний темп зростання складе 3,80% (CAGR 2024–2029). Прогнозується, що щільність підприємств на ринку деревини у 2024 році становитиме 122.

Очікується, що кількість працівників на ринку деревини у 2024 році становитиме 53,05 тисячі. Очікується, що річний темп зростання складе 2,49% (CAGR 2024–2029).

Очікується, що рівень зайнятості на ринку деревини становитиме 0,14% у 2024 році. Прогнозується, що ефективність праці на ринку деревини у 2024 році становитиме 41,6 тисячі доларів США. Прогнозується, що продуктивність праці на ринку деревини у 2024 році становитиме 13,5 тисячі доларів США.» [35]

Розглянемо характеристику сценаріїв розвитку деревообробної промисловості України на період до 2030 р. (Додаток 20) Короткострокові сценарії передбачають реалізацію протягом 2023–2026 рр. або повну реалізацію протягом 3 років від моменту закінчення бойових дій на усій території країни. Проте передбачається, що частково ці сценарії можуть реалізовуватися й під час воєнного стану, але набагато повільніше, що зумовлено ризиками. Середньострокові сценарії передбачають реалізацію до 2030 р. або протягом 6–8 років після закінчення бойових дій. Регіональні особливості деревообробної промисловості України сприяють початку

реалізації усіх сценаріїв, незважаючи на воєнний стан.

Сценарій 1 спрямований на швидке імпортозаміщення на внутрішньому ринку листових матеріалів принаймні обсягів, які імпортувалися з РФ та РБ. Важливість швидкої реалізації цього сценарію визначається підвищеним попитом на таку продукцію у регіонах активних бойових дій та прилеглих до них у зв'язку з необхідністю здійснення ремонтних робіт, облаштування тимчасових місць перебування тощо. Переважний імпорт листових матеріалів здійснювався з Білорусі. Так, за даними 2020 р., у натуральному виразі здійснено 55,5 % імпорту плит деревостружкових (код 4410), 57,5 % плит деревоволокнистих (код 4411) та 58,5 % фанери (код 4412). Імпорт з РФ становив 13,8 % та 7,9 % за першими двома позиціями відповідно. Найбільш позитивним результатом Сценарію 1 є зменшення імпортозалежності за пиломатеріалами та листовими матеріалами на 0,9 в.п. та 17,5 в.п. відповідно.

Сценарій 2 передбачає не тільки імпортозаміщення на внутрішньому ринку, але й збільшення загальних обсягів виробництва та нарощування експорту усіх основних видів продукції. Як показано вище, нарощування випуску пиломатеріалів та листових матеріалів може забезпечити приріст доданої вартості на світовому ринку. Водночас ринкова ніша експорту шпону є невеликою, але найменш монополізованою.

Сценарій 2 передбачає реалізацію у два етапи. На першому (короткостроковому етапі) передбачається відновлення випуску та експорту трьох груп продукції до максимальних ретроспективних рівнів протягом 2025 р. На другому етапі (2026–2030 рр.) передбачається нарощування випуску й експорту продукції усіх видів із середньорічними темпами приросту за період 2000–2020 рр., але не менш ніж 5–6 % на рік. На другому етапі враховується те, що темп приросту випуску має випереджати темп приросту експорту.

Найбільш позитивними результатами Сценарію 2 є суттєве зменшення до 2030 р. імпортозалежності за всіма товарними позиціями. Так,

імпортозалежність за пиломатеріалами зменшиться у 2030 р. порівняно з 2020 р. на 0,8 в.п., за імпортом шпону – вдвічі, за листовими матеріалами – на 8,3 в.п.

Сценарій 3 передбачає розвиток виробництва товарів найбільш готових до кінцевого споживання та використовуваних у будівництві. Перспективність цього сценарію з точки зору покращення платіжного балансу та розвитку виробництва з великою доданою вартістю підтверджується таким. У перерахунку вартості експорту товарів на 1 кг найдорожчою є група товарів 4418 («Вироби столярні та теслярські будівельні деталі...») за виключенням експорту унікальних товарів («Рами дерев'яні для картин, фотографій, дзеркал», код 4414). Але остання група є невеликою за обсягами й не може становити основу розвитку експорту, на відміну від столярних і теслярських виробів.

Сценарій 3 має локальний характер. Складність оцінки результатів за цим сценарієм пояснюється відсутністю сталої динаміки у випуску та експорті товарів виділеної групи (вікна, двері, дверні коробки тощо). Ця група товарів складає 20–48 % експорту столярних і теслярських виробів. Найбільшу питому вагу в цій групі мають інші багатoshарові товари, але за ними в офіційній статистиці відсутні дані щодо випуску. У Сценарії 3 передбачається, що експорт товарів за виділеними групами нарощуватиметься із середньорічним темпом 7 % починаючи з 2024 р.

Сценарій 3, як самостійний не може суттєво вплинути на розвиток усієї деревообробної промисловості, але може доповнити Сценарії 1 або 2 на середньостроковій перспективі.

3.2. Інституційні засади забезпечення конкурентоспроможності деревообробної галузі

25 жовтня 2024 року на Рівненщині у рамках Плану роботи проекту «Модельний комітет» Програми USAID ПАДА: наступне покоління з

Комітетом ВРУ з питань економічного розвитку відбулося виїзне засідання круглого столу на тему: «Стан деревообробної та меблевої галузей України в умовах війни», на якому відбулося обговорення важливості ефективної організації торгівлі деревиною для лісової, деревообробної та меблевої галузей та представлення підготовленого до другого читання проекту Закону України "Про ринок деревини" [39]

Відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України до 2030 року», ключовою метою екологічної політики України на шляху вступу до ЄС є забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу країни. Розробка та реалізація стратегії державної екологічної політики щодо досягнення збалансованого ведення лісового господарства є основним завданням у сфері відповідальності лісового господарства економіки. Основними програмними документами, що визначають стратегічні напрями розвитку національної економіки, у тому числі лісового, є Основні прогностичні макроекономічні показники та показники соціального розвитку України на 2024-2026 роки (Прогноз), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 1315 від 15.12.2023, Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 932-р від 7 грудня 2016 року (Концепція), та Державної стратегії управління лісами до 2035 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1777-р від 29.12.2021 року, зі змінами, внесеними № 8940 від 22.09.2023 року (Стратегія), а також оперативний план його реалізації у 2022-2024 роках (зі змінами 22.09.2023). Прогноз був врахований при доопрацюванні проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» і формує уявлення про кількісні перспективи розвитку економіки України в 2024-2026 роках.

Концепція визначає основи розробки проектів законів та інших нормативних актів, стратегій та планів дій щодо їх реалізації для різних складових державної політики у сфері зміни клімату. Запобігання зміні

клімату за рахунок зменшення антропогенних викидів, збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави здійснюється, серед іншого, за рахунок збільшення обсягів абсорбції парникових газів за рахунок заходів у сфері лісового господарства та землекористування.

Стратегія передбачає необхідність зміни системи управління лісами, зокрема, розподілити контролюючі, регуляторні та господарські функції Державного агентства лісових ресурсів України (ДПРАУ), центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства. Передумови реформування лісогосподарської галузі України закладені в Указі Президента України «Про деякі заходи щодо збереження та відновлення лісів», який передбачає заходи з реформування лісогосподарської галузі, в т.ч. удосконалення системи управління державними лісогосподарськими підприємствами. Постановою кабінету (ДП «Ліси України») в результаті злиття державних лісогосподарських підприємств, що належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України, з подальшим перетворенням ДП «Ліси України» в акціонерне товариство зі 100% акцій, що належать державі. Основними напрямками діяльності підприємства є лісове господарство, лісозаготівля та виключне право на збирання деревини. В даний час ДП «Ліси України» - це компанія національного рівня з 146 філіями, які організовані регіонами в 10 офісів і є найбільшим лісокористувачем в Європі. У 2024 році уряд України включив державне підприємство «Ліси України» до переліку суб'єктів господарювання, що мають особливе значення для державного сектору економіки.

Реалізація стратегічної мети ефективного ведення лісового господарства передбачає, серед іншого, гарантування збільшення внеску лісів у розвиток економіки країни шляхом впровадження прозорого механізму функціонування ринку деревини. Поряд з реорганізацією лісового господарства уряд намагається збалансувати інтереси лісової та

деревообробної галузей економіки. Консенсус інтересів на внутрішньому ринку деревини України досягається шляхом встановлення механізму встановлення економічно обґрунтованих цін на необроблену деревину шляхом її реалізації на електронних біржових торгах, а також одночасного зобов'язання держави забезпечити потреби вітчизняних деревообробних підприємств у сировинній деревині в першочерговому порядку.

Лісоматеріали продаються комерційним покупцям через електронні торги на товарних біржах. Ще в 2019 році Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про реалізацію пілотного проекту з проведення електронних аукціонів з продажу необробленої деревини», яка регулює проведення електронних аукціонів з продажу окремих партій необробленої деревини. У липні 2021 року набули чинності оновлений Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та зміни до Закону України «Про товарні біржі», згідно з якими лісоматеріали включаються до переліку продукції, яка може торгуватися через товарні біржі, ліцензовані Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

З метою реалізації антикорупційних заходів у сфері лісового господарства в рамках реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки (Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 № 2322-IX), в 2023 році був введений експеримент з видачі лісозаготівельного квитка всім лісокористувачам і сертифіката про походження лісоматеріалів і виробів з них в електронному вигляді (постанова Кабміну від

Міністри України «Про реалізацію пілотного проекту з видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісозаготівельний квиток) та сертифіката походження лісоматеріалів та виробів з них, виготовлених в електронній формі» 12.05.2023 № 483). Крім того, для посилення антикорупційних заходів у структурах ДП «Ліси України» прийнята відповідна Антикорупційна програма на 2023-2025 роки (затверджена наказом ДП «Ліси України» від 03.02.2023 № 425).

Таким чином, тенденції у 2022-2024 роках для лісового господарства та ринку деревини в Україні, представлені у цьому Звіті, продовжуватимуться протягом наступних кількох років, враховуючи, що військові дії в країні все ще тривають. Цілком очевидно, що відновлення і розвиток лісових ресурсів і виробничих потенціалів лісогосподарської та деревообробної промисловості, а також економіки в цілому потребуватимуть певного періоду часу після закінчення бойових дій в країні. Багато в чому це залежатиме від залучення необхідних інвестицій у лісогосподарський сектор на багатоканальній основі від держави, приватного бізнесу, міжнародних спонсорів, а також за рахунок отриманих репарацій.

3.3. Вдосконалення системи біржової торгівлі деревиною як складова стратегії

Проведене у 2023 році дослідження консалтингової компанії McKinsey підтвердило ефективність біржових торгів для галузей, які використовують природні ресурси, тобто тих секторів, які створюють природну ренту. Одним з таких секторів є лісова галузь, оскільки в більшості країн ліси знаходяться у державній власності (UNECE 2019³) та є частиною національного багатства.

Встановлення мораторію на експорт лісу-кругляка у 2015 році (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-viii#Text>) знизило чорний експорт необробленої деревини, сприяло накопиченню сировини всередині країни та активному зростанню внутрішньої переробки. З метою боротьби з тіньовим ринком у 2019 році був впроваджений електронний облік деревини шляхом затвердження Порядку проведення моніторингу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів. Порядком було запроваджено обов'язкове ведення електронного обліку деревини власниками лісів та постійними лісокористувачами України. Крім того, даний законодавчий акт визначав, що електронний облік деревини ведеться відповідно до Інструкції з ведення електронного обліку деревини, розробленої Державним агентством лісових

ресурсів України (Держлісагенством)[36] та затвердженої Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. Збирання, зберігання, обробка і захист інформації про походження, заготівлю та реалізацію деревини забезпечується Єдиною державною системою електронного обліку деревини (ЄДСЕОД). Адміністратором цієї системи є державне підприємство «Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр» (ДП «ЛІАЦ»). Дане підприємство надає можливість перевірити наявність документів, що підтверджують законність заготівлі деревини шляхом надання доступу до таких інструментів:

- сервісу «Ліс у смартфоні», який надає вільний доступ до онлайн-карти рубок з можливістю перевірки їх законності та наявності відповідного лісорубного квитка;
- онлайн перевірки реалізації лісоматеріалів за: унікальним номером бирки, прикріпленої до колоди дерева; номером товаро-транспортної накладної; номером транспортного засобу.

Впровадження системи електронного обліку деревини посилило прозорість ринку, але все ще не вирішувало проблеми несправедливого ціноутворення, оскільки ефективні механізми торгівлі не були розвинені. Починаючи з 2007 року, урядом проводилися спроби впорядкувати процес реалізації необробленої деревини, шляхом продажу її на аукціонних торгах в рамках товарних бірж (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0164-07#Text>), розташованих в обласних центрах і створених відповідно до Закону України «Про товарну біржу»

Важливим елементом розвитку ринку деревини став запуск організованих товарних ринків, які мали функціонувати у відповідності до кращих європейських практик та стандартів діяльності. Прогрес у технології організації торгів був досягнений у 2019 році, коли були запуснені перші експериментальні електронні аукціони з продажу необробленої деревини.

У вересні 2022 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реформування управління лісової галузі», яка

передбачала реструктуризацію Держслісагенства. Зокрема, було утворене єдине державне підприємство «Ліси України» шляхом злиття державних лісогосподарських підприємств, які належали до сфери управління Держслісагенства. Подібна централізація була направлена на зниження корупційних ризиків та посилення простежуваності процесу заготівлі та реалізації деревини.

Таким чином, реформування ринку деревини в Україні базується на трьох основних елементах: 1) інституційному середовищі (законодавча база та організаційна структура управління); 2) інформаційній інфраструктурі (технології підвищення прозорості ринку); 3) уніфікованих правилах гри для учасників ринку, справедливе ціноутворення.

Біржова торгівля деревиною включає в себе ряд процесів, які охоплюють період від встановлення ділових відносин та допуску клієнта (учасника торгів/члена біржі) на товарну біржу (далі – акредитація) до виконання біржового договору (оплати та поставки деревини) (ДОДАТОК 16(1). Для отримання статусу агента ТОВ «УУБ» кандидату (агенту) необхідно пройти ряд перевірок на відповідність критеріям товарної біржі, визначеним внутрішніми документами біржі, та задовольнити щонайменше наступні вимоги:

- Мати достатнє кадрове забезпечення, залежно від ресурсності областей, по яким агент має намір надавати послуги біржі.
- Мати необхідне програмне та інформаційно-технічне забезпечення (ліцензійне програмне забезпечення Microsoft Windows, Linux чи Mac OS; веб-браузери; пакет програм Microsoft Office; антивірусне програмне забезпечення; швидкий інтернет).
- Забезпечити знання співробітниками агента норм чинного законодавства України, що регламентує функціонування ринку деревини, біржову торгівлю, а також положень внутрішніх документів біржі, що підтверджується успішним складанням тестових завдань.

Функціонал агентської програми ТОВ «УУБ» зображений (ДОДАТОК

16(3).

Перед проведенням біржових торгів відбувається етап підготовки, у який активно задіяні біржа та агенти (у випадку їх залучення).

Регламентом з організації та проведення біржових торгів з купівлі-продажу необробленої деревини та пиломатеріалів на товарній біржі^{34 35}. Основні етапи підготовки біржових торгів зображені в ДОДАТКУ 16(4):

Схема проведення біржових торгів деревиною відображена в ДОДАТКУ 16(5). Біржові торги необробленою деревиною за технологією одностороннього англійського аукціону на продаж відбувається за наступним алгоритмом:

В час проведення торгів в ЕТС запускається блок «Торги». Після старту торгів покупці в аукціоні на продаж мають можливість робити ставки на підвищення ціни протягом 15 хвилин. Крок торгів становить 1% від початкової ціни. Кількість кроків учасників необмежена.

Другим компонентом моніторингу є процес контролю та фіксації порушень, а також накладення санкцій на порушників, що буде розглянутий на прикладі ТОВ «УЕБ». Схема цього процесу зображена в Додатку 16(6).

Процес підготовки торгів та їх проведення супроводжується аналітичною підтримкою з боку товарної біржі. Завданням аналітиків є дослідження ринкової ситуації для підвищення ефективності рішень учасників ринку та самої біржі. Основним продуктом відділу аналітики є індекси цін на деревину в розрізі основних порід та класів. Фактично індекс являє собою середню ціну породи дерева зважену на а) відповідний клас якості (А, В, С, D); б) діаметр колоди; в) географічну структуру торгів по регіонам. Приклад тижневих індексів на круглі лісоматеріали зображений в ДОДАТКУ 16(7).

Низька ліквідність та непрогнозованість біржових торгів, а також слабка інформованість учасників ринку щодо проведення цих торгів створювали проблеми з плануванням закупівель деревини. Особливі труднощі відчував великий бізнес, який не міг придбати великі обсяги

однорідної продукції. Іншою проблемою було придбання менш розповсюджених порід дерев (дуб, бук, осика, ялиця, граб, ясен) через низькі обсяги реалізації на біржах та непрозорість ціноутворення.

Відсутність стандартизованого та автоматизованого процесу біржових торгів призводила до значних непрямих витрат фінансових ресурсів та часу учасників ринку. Прикладами таких витрат були: втрата часу на навчання та опанування технології біржових торгів; незручність процесу

Розглянемо як розвиток повноцінної біржової торгівлі лісоматеріалами підтримує вирішення названих проблем.

Окрім вже існуючих сервісів біржової торгівлі деревиною, існує ряд напрямів вдосконалення існуючої системи торгівлі, які можуть бути реалізовані протягом найближчого майбутнього, а саме: впровадження системи рейтингування учасників торгів. (Додаток 18).

Сегментація ринку. За результатами аналізу обсягів деревини, що були придбані на біржових торгах, вже зараз можна виділити окремі категорії (групи) учасників ринку – покупців, які в рамках цих категорій мають співставні можливості та інтереси, а також запити на укладення договорів з різними термінами поставки. Рішенням, яке б на якісному рівні задовольнило би інтереси таких учасників, зберігаючи при цьому конкурентне середовище під час біржових торгів, є організація та проведення окремих біржових торгів для таких груп. При цьому визначення таких груп має відбуватись за прозорими та зрозумілими критеріями.

Позитивними наслідками сегментації є наступні:

Малі та мікро підприємства отримають можливість придбавати на конкурентних торгах серед таких самих малих та мікро учасників незначні за обсягом лоти за короткостроковими договорами, що якнайкраще відповідатиме їх потребам у сировині, фінансовим можливостям та рівню кредитного ризику, що мають такі суб'єкти;

Середні та великі підприємства отримають можливість на конкурентних засадах змагатись за великі за об'ємом лоти та укладати

довгострокові контракти, що дозволить їм мінімізувати адміністративні та фінансові витрати, ефективніше планувати завантаженість виробничих потужностей, виходячи із законтракованих на довгий строк об'ємів деревини таналагодити безперервне виробництво;

Продавці деревини, а саме лісові господарства та розпорядники лісів, у тому числі Державне підприємство «Ліси України», отримають можливість побудувати збалансовану модель продажів, що буде базуватись на високій диференціації поставок деревини у короткостроковій та довгостроковій перспективі у розрізі великих та незначних об'ємів;

Разом усі учасники торгів отримають можливість стабілізувати свою діяльність, надати їй більшої плановості та прогнозованості, що передбачатиме отримання кращих фінансових показників діяльності, зменшення випадків невиконання договорів та їх анулювання, надання стабільної роботи співробітникам, можливість підвищення їхньої заробітної плати, а відповідно і збільшення відрахувань до бюджету, що в цілому матиме позитивний вплив на стан галузі.

Поглиблення інтеграції ЕТС бірж з державними електронними сервісами, які з'являться у найближчому майбутньому. Зокрема, можлива робота за такими напрямками:

а) прив'язка даних по торгам для подачі документів на отримання і видачу лісорубного квитка в рамках сервісу «е-Ліс»;

б) видачі Електронного сертифікату («е-Сертифікат») про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів за результатами біржових аукціонів;

в) синхронізація даних бірж з даними Лісового порталу, який повинен стати уніфікованим інформаційним ресурсом, де систематизовано всі послуги, реєстри та дані лісової галузі;

г) створення та впровадження в систему розрахунків біржі електронної товарно-транспортної накладної («е-ТТН»), що оптимізує процес оплати та поставки деревини за результатами біржових торгів.

Окремо варто зазначити, що із інтеграцією України до ЄС, українські біржі та біржові торги повинні будуть поступово набувати характеристик, що відповідають вимогам законодавства ЄС.

Як було вказано вище, запуск повноцінної біржової торгівлі деревиною є структурним елементом реформи українського ринку деревини. Біржова торгівля створює ряд стимулів для розвитку сектору через: встановлення уніфікованих правил торгівлі деревиною, оптимізацію процесу торгівлі, впровадження системи моніторингу дій учасників торгів, справедливе ціноутворення, зниження економічної доцільності тіньових схем продажу деревини та ін.

Водночас ефективний біржовий ринок дозволяє посилити ефект від інших складових реформи лісової галузі (рис. 16). Зокрема, біржі розширюють потенціал використання інформаційної інфраструктури ринку для підвищення його прозорості. Це реалізується через синхронізацію біржових даних з електронною системою обліку деревини, Лісовим порталом та супутніми електронними сервісами («Ліс у смартфоні», «е-Сертифікат», «е-ТТН»).

Висновки до розділу 3

На підставі проведеного аналізу в роботі виділено основні проблеми деревообробних підприємств, такі як недостатність ресурсів, високі виробничі витрати, висока конкуренція за міжнародному ринку, ризик забруднення навколишнього середовища і втрата деревних порід, несанкціоновані рубки лісу, воєнні та політичні загрози, низька забезпеченість робочою силою, економічна нестабільність.

Визначено, що вітчизняна деревообробна промисловість матиме можливість зайняти в Європі ту нішу на ринку, яка вивільняється з посиленням санкцій проти росії. Також великі можливості в повоєнній відбудові України через зростання попиту на кругляк з боку деревообробної та будівельної галузей зростатиме. Згідно з Державною стратегією

управління лісами України до 2035 року, лісова сертифікація є маркетинговим інструментом підвищення конкурентоспроможності лісогосподарського виробництва.

Із інтеграцією України до ЄС, запуск повноцінної біржової торгівлі деревиною є структурним елементом реформи українського ринку деревини. Біржова торгівля створює ряд стимулів для розвитку сектору через: встановлення уніфікованих правил торгівлі деревиною, оптимізацію процесу торгівлі, впровадження системи моніторингу дій учасників торгів, справедливе ціноутворення, зниження економічної доцільності тіньових схем продажу деревини та ін. Водночас ефективний біржовий ринок дозволяє посилити ефект від інших складових реформи лісової галузі: біржі розширюють потенціал використання інформаційної інфраструктури ринку для підвищення його прозорості. Це реалізується через синхронізацію біржових даних з електронною системою обліку деревини, Лісовим порталом та супутніми електронними сервісами.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного в кваліфікаційній магістерській роботі дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Відповідно до ЄС, конкурентоспроможність визначається як здатність фірм, галузей, регіонів, країн та транснаціональних регіонів генерувати високий рівень ефективності використання ресурсів та зайнятості. На сьогодні конкурентоспроможність країн та промисловості на світових ринках є основою для теорії міжнародної торгівлі та економічного зростання, тоді як у поєднанні з класичною та неокласичною економічною теорією міжнародної торгівлі вона висвітлює інноваційні, реалістичні джерела стратегічного розвитку.

2. Деревообробна промисловість є одним з секторів, в якому українська економіка може впливати на європейські ринки шляхом максимального використання власних ресурсів. В процесі інтеграційного поступу до ЄС деревообробна галузь повинна відповідати вимогам асоціації. ЄС робить акцент на економічному розвитку на основі відновлюваних ресурсів. Отже, в інтересах України зробити цю галузь висококонкурентною на світовому ринку. Тому стратегія забезпечення конкурентоспроможності є надзвичайно актуальною, особливо враховуючи, що країна перебуває в стані війни.

3. Відправною точкою в оцінці конкурентоспроможності на рівні сектора було визначення того, що стратегію конкурентоспроможності галузі можна охарактеризувати як конкурентну боротьбу з іншими еквівалентними секторами в інших економіках при розміщенні своєї продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечуючи ефективне використання виробничих факторів. операційна ефективність забезпечує прибуток у процесі реалізації доданої вартості, а стратегічна позитифікація забезпечує цей процес шляхом створення, обслуговування та розширення ринків збуту.

4. Деревообробна промисловість в Україні відіграє значну роль у забезпеченні можливостей працевлаштування та сприяє економічному зростанню країни. Сектор складається з приблизно 6500 фірм, у тому числі близько 500 великих і середніх підприємств. Близько 30% цих компаній виробляють більш високу вартість продукції (наприклад, меблі та вікна). У 2023 році частка продажів деревини, паперу та поліграфічної продукції склала 3,4% всіх промислових продажів та 65,0% продажів у обробній промисловості. Вартість виробленої лісової продукції, реалізованої в межах України постійно зростає.

5. Деревообробна промисловість стає все більш помітною в Європі. Переживши тривалий кризовий період, а потім зіткнувшись зі зростаючою міжнародною конкуренцією, європейська деревообробна промисловість прийняла стратегію спеціалізації, диверсифікації та сталого управління лісами Європи. Деревообробний сектор європейських країн в даний час складається в основному з малих і середніх підприємств. Понад 3 мільйони працівників працюють на 340 000 або близько того МСП, що працюють в ЄС. Сьогодні, за даними Євростату, ліси та інші лісові масиви складають 177 млн га, або 42% площі поверхні ЄС-27. 73% цієї лісистोї землі (тобто 129 млн га) були доступні для виробництва деревини в 2005 році.

6. Деревообробний сектор стикається з двома основними економічними проблемами: торгівля незаконно зареєстрованою деревиною та її деривативами та стале управління лісовим господарством у Європі. Деревообробна промисловість є стратегічною ланкою в ланцюгу вартості завдяки потенціалу пом'якшення клімату та внеску в сталий розвиток. Тому її конкурентоспроможність повинна бути забезпечена в контексті ключових політик ЄС, включаючи Промислову стратегію ЄС, Зелену угоду ЄС та розгортання циркулярної біоекономіки ЄС, «Цифрового десятиліття» ЄС та підвищення стійкості промислових екосистем ЄС.

7. В роботі визначено, що за зведеним показником оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості провідними

країнами є: Латвія (0,4906), Австрія (0,4255), Україна (0,4144), та Естонія (0,3969). До групи країн світу з низьким рівнем зведеного показника оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості входять Бельгія (0,2724), Швеція (0,2527), Японія (0,2508), Греція (0,2237), Великобританія (0,2165).

8. Зовнішньоекономічна діяльність характеризується переважно негативними тенденціями у збільшенні імпортозалежності при скороченні експорту. Зниження експорту деревообробної продукції обумовлено скороченням виробничих потужностей деревообробних галузей України за рахунок скорочення кількості діючих суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що внутрішній ринок деревини в Україні був дуже конкурентним за кількістю потенційних споживачів, які виробляли первинну деревну продукцію (особливо пиломатеріали) та меблі.

9. На Рівненщині зосереджено багато деревообробних та меблевих підприємств, зокрема ТОВ "Морган Феніче", ОДЕК Україна/ODEK Ukraine, ТОВ "Свиспан Лімітед", Kronospan Rivne, Меблева фабрика Хйорт Кнудсен Україна, та інші. За даними Української Асоціації Меблеви́ків, обсяг експорту меблів збільшився з 674,3 млн.дол.в 2019 році до 1051,1 млн.дол. у 2021 р. Зменшення експорту меблів до 806,6 млн.дол. в 2022 році відбулось через повномасштабне вторгнення рф. Серед країн, які купують українські меблі, можна вказати такі: Польща -34,91%; Німеччина – 17,37%; Данія – 5,89%; Австрія – 4,50%; Бельгія – 4,04%; Румунія – 3,23%; Велика Британія – 2,59%; Франція – 2,40%; Молдова – 2,12%; Нідерланди – 1,83%. Загалом у 2022 році українські виробники меблів експортували до 99 країн світу.

10. На підставі проведеного аналізу в роботі виділено основні проблеми деревообробних підприємств, такі як недостатність ресурсів, високі виробничі витрати, висока конкуренція за міжнародному ринку, ризик забруднення навколишнього середовища і втрата деревних порід, несанкціоновані рубки лісу, воєнні та політичні загрози, низька забезпеченість робочою силою, економічна нестабільність.

11. Визначено, що вітчизняна деревообробна промисловість матиме можливість зайняти в Європі ту нішу на ринку, яка вивільняється з посиленням санкцій проти росії. Також великі можливості в повоєнній відбудові України через зростання попиту на кругляк з боку деревообробної та будівельної галузей зростатиме. Згідно з Державною стратегією управління лісами України до 2035 року, лісова сертифікація є маркетинговим інструментом підвищення конкурентоспроможності лісогосподарського виробництва.

12. Із інтеграцією України до ЄС, запуск повноцінної біржової торгівлі деревиною є структурним елементом реформи українського ринку деревини. Біржова торгівля створює ряд стимулів для розвитку сектору через: встановлення уніфікованих правил торгівлі деревиною, оптимізацію процесу торгівлі, впровадження системи моніторингу дій учасників торгів, справедливе ціноутворення, зниження економічної доцільності тіньових схем продажу деревини та ін. Водночас ефективний біржовий ринок дозволяє посилити ефект від інших складових реформи лісової галузі: біржі розширюють потенціал використання інформаційної інфраструктури ринку для підвищення його прозорості. Це реалізується через синхронізацію біржових даних з електронною системою обліку деревини, Лісовим порталом та супутніми електронними сервісами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anastasiia Shapiro. Export Competitiveness and Sustainable Development of the Ukrainian Timber Industry Open Journal of Applied Sciences, 2024, 14, 2777-2789 URL: <https://www.scirp.org/journal/ojapps>
DOI: 10.4236/ojapps.2024.1410181 Oct. 16, 2024 2777 Open Journal of Applied Sciences
2. Кулініч Т. В., Тимчина Ю. А. КОНКУРЕНТНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ. Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». Випуск 1(36), 2024 С.281-289. URL: <http://msu.edu.ua/>
3. Салун М. М., Заславська К. А., Паляничка Є. М. THE COMPETITIVENESS OF ENTREPRENEURSHIP IN INDUSTRY: THE UKRAINIAN EXPERIENCE Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 19, частина 3 . 2018. С.20-25
4. Камарчук І.М., Шопський Ф.І., Шевченко О.В. ЗМІСТОВНО-ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА .№ 66 (2022): Вісник ЛТЕУ. Економічні науки .
DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-66-11>
5. Бестужева С.В., Решетняк Д.О. Аналіз методичних підходів щодо оцінювання міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Економіка і суспільство. Випуск 14. 2018. С.60-68.
URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/7.pdf
6. Grinova V.M., Salun M.M. Optimization of the cost of components of the resource potential of the enterprise, Kharkiv, Publishing house of S. Kuznets KhNEU, 2015. – 244 p.
7. Коваленко Н.В., Мізюк С.Г. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА:

СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ . Приазовський економічний вісник. Випуск 2(13) .2019. С.26-30.

URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/6.pdf

8. *Irina Hubarieva, Oleksandr Hubariev, Volodymyr Zinchenko, and Pavlo Pronoza.* Ensuring the Competitiveness of the Ukrainian Woodworking Industry in the Post-Pandemic Period. SHS Web of Conferences 126, 02001 (2021) URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202112602001> SDPPP-2021

9. UKRAINE 2024 STATEMENT ON THE WOOD MARKET

REVIEW AND PROSPECTS URL: <https://unece.org/sites/default/files/2024-10/Ukraine%20Statement%202024%20country%20market%20statement.pdf>

10. Комітет деревообробної та меблевої галузі Асоціації обговорив зміни до законопроекту №4197д «Про ринок деревини»

URL: <https://eba.com.ua/komitet-derevoobrobnoyi-ta-meblevoyi-galuzi-asotsiatsiyi-obgovoryv-zminy-do-zakonoprojektu-4197d-pro-rynok-derevyny/>

11. Комітет Деревообробної та Меблевої галузі

URL: <https://eba.com.ua/committee/derevoobrobnoyi-ta-meblevoyi-galuzi/>

12. Quality and Standards for the wood industry in Ukraine. URL: <https://hub.unido.org/sites/default/files/publications/GQSP%20Ukraine-final-2024.pdf>

13. Державна служба статистики URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

14. Банк даних державної служби статистики URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_FORESTRY_ACTIVITY\(21.0.0\)](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_FORESTRY_ACTIVITY(21.0.0))

15. Площа лісів у регіоні ЄЕК ООН продовжує збільшуватися, йдеться у звіті ФАО, але необхідні додаткові зусилля для захисту цих крихких екосистем

URL: <https://unece.org/forestry/press/forest-area-unece-region-continues-increase-says-fao-report-greater-efforts-needed>

16. Річний огляд ринку лісових товарів 2023-2024 The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)

URL: <https://unece.org/info/publications/pub/396420>

17 Eurostat – JER 2024. URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/4pager%20JER24.pdf

18. ГС "Асоціація деревообробних підприємств України" URL:

<https://aweu.org.ua/activity/>

19. Губарева І., Трушкіна Н. Інфраструктурне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств деревообробної промисловості України. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку.

№1(12) 2024. С. 37-51. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2024-1-04>

file:///C:/Users/User/Downloads/23410-Article%20Text-44904-1-10-

20240402.pdf

20. Janáková Sujová, A.; Marcineková, K.; Kupčák, V. Impacts of Foreign Trade on the Economy of Wood-Based Sectors Generating Different Levels of Value Added in the Slovak and Czech Republics. *Forests* 2023, 14, 1029. URL: <https://doi.org/10.3390/f14051029>

21.Макогон Ю.В., Мартиненко О.В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ. *І Міжнар.наук.-*

практ. конф. «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»

2020-04-23. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/201184>

22.Топпінен А., Ляхтінен К., Лескінен Л.А., Остерман Н. (2011). Мережева кооперація як джерело конкурентоспроможності фінських лісопильних заводів середнього розміру. *Сільва Феніка* 45(4): 743–759.

URL: <http://dx.doi.org/10.14214/sf.102> .

23.Топпінен А., Ван М., Ляхтінен К. (2013). Стратегічні орієнтири у світовому лісовому секторі. У: Хансен Е., Панвар Р., Влоскі Р. (ред.). *Глобальний лісовий сектор: зміни, практики та перспективи*. Розділ 17. CRC Press, Бока-Ратон, Флорида. URL: <http://dx.doi.org/10.1201/b16186-22> .

24.Global wood and wood products flow – Trends and perspectives. 2007.

Advisory Committee on Paper and Wood Products. Shanghai, China, 6 June 2007.

URL: [http://www.fao.org/forestry/12711-](http://www.fao.org/forestry/12711-0e94fe2a7dae258fbb8bc48e5cc09b0d8.pdf)

0e94fe2a7dae258fbb8bc48e5cc09b0d8.pdf (Cited 29 May 2013).

25. 80 years of solution for the plywood industry. 2011. Raute Annual Report.

URL: http://www.raute.com/c/document_library/get_file?uuid=79c902bd-8724-4dff-967c23dc7fa06453&groupId=10157 (Cited 22 November 2013).

26. Fisher, C., Schornberg, S. 2007b. Assessing the competitiveness situation of EU food and drink manufacturing industries: an index - based approach. *Agribusiness*, 23(4), 473-495.

27. Priedea, J., Neuert, J. 2015. Competitiveness Gap of the European Union Member Countries in the Context of Europe 2020 Strategy. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 207, 690-699.

28. Forest Products Annual Market Review 2019-2020 / Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://unece.org/fileadmin/DAM/timber/publications/2020/SP-50.pdf>

29. Global Forest Resources Assessments. Country Reports 2020. URL: <http://www.fao.org/forest-resources-assessment/fra-2020/countryreports/en/>

30. Legg B., Dorfner B., Leavengood S., Hansen E. Industry 4.0 implementation in US primary wood products industry. *Drvna Industrija*. 2021. Issue 72. Vol. 2. P. 143–153.

31. Остапенко А. В. Визначення сутності поняття «конкурентоспроможність галузі». *Бізнес Інформ*. 2016. № 5. С. 15–23.

32. Hansen, C.P. and Lund, J.F. (2013) *Africa, Tropical Timber, Turfs, and Trade: Geographic Perspectives on Ghana's Timber Industry and Development* by J. H. Owusu Lanham, MD: Lexington Books, 2012. Pp. 282. £44.95 (hbk). *The Journal of Modern African Studies*, 51, 375-376. URL: <https://doi.org/10.1017/s0022278x13000347>

33. Місюра О. Деревообробна галузь в умовах війни: проблеми та шляхи вирішення. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685777/>

34. Аналітика виконання біржових договорів купівлі-продажу деревини URL: <https://awe.org.ua/analytics/#!>

35. Statista. Деревина-Україна. URL:
<https://www.statista.com/outlook/io/manufacturing/material-products/wood/ukraine>
36. Державне агентство лісових ресурсів України URL: <https://forest.gov.ua/>
37. Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр» (ДП «ЛІАЦ»). URL: <https://www.ukrforest.com/>
38. Мартишев П., Богонос М. Вплив біржової торгівлі на розвиток ринку деревини в Україні. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/Zvit_torgivlya-derevinoyu.pdf
39. Стан деревообробної та меблевої галузей України в умовах війни. Секретаріат Комітету з питань економічного розвитку 28 жовтня 2024. URL:
https://komprompol.rada.gov.ua/news/main_news/76083.html
40. BUILDING A RESILIENT EUROPEAN WOODWORKING INDUSTRY FINAL STUDY by anticipating changes, increasing attractiveness, building skills, and promoting inclusiveness. URL: https://www.cei-bois.org/_files/ugd/5b1bdc_b217dfce81cc4ee9849530082f3764eb.pdf
41. Крячко Є. М., Перепеліцин Г. Б. Обґрунтування стратегічних напрямів розвитку деревообробної промисловості країн світу URL:
https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2022-3_0-pages-4_11.pdf
42. Ukraine has implemented new national standards of quality of wood
 URL: <https://eba.com.ua/en/ukrayina-perejshla-na-novi-natsionalni-standarty-yakosti-derevyny/>
43. Невар О.В. Особливості розвитку деревообробної промисловості в Україні та її регіонах. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького. Серія “Економічні науки”*. 2022. Т. 24. № 100. С. 33–39.
44. Експорт лісоматеріалів та виробів з дерева зріс минулого року на 42%, — Митна служба. Бізнес Цензор. URL:

- https://biz.censor.net/news/3309163/eksport_lisomaterialiv_ta_vyrobiv_z_dereva_zris_mynulogo_roku_na_42_mytna_slujba.
45. Гайда Ю.І., Кузик І.В. Лісопромисловий комплекс України: сучасний стан та домінанти розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8735>
46. Черчик Л., Бегун С. Статистичне дослідження експорту деревини в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 3. С. 102–109.
47. Кизим О.М., Ярошенко І.В., Хаустова В.Є., Губарева І.О. Формування стратегічних пріоритетів розвитку лісопромислового комплексу України: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2019. 476 с.
48. Карпук А.І. Стан і тенденції розвитку лісокористування в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 1. С. 181–185.
49. Мазуренок О.Р. Економічне значення лісів України та стратегія їх ефективного розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Економічні науки”*. 2014. Вип. 5. Ч. 1. С. 209–212.
50. Созанський Л.Й. Порівняльна оцінка міжсекторальних зв’язків деревообробної промисловості України та окремих країн ЄС. *Статистика України*. 2019. № 3. С. 47–55.
51. Кривда О.В., Очеретяна О.В. Аналіз та методика управління ризиками на підприємствах деревообробної промисловості. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 2 (25). С. 235–240.
DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-34>.
52. Місюра О. Деревообробна галузь в умовах війни: проблеми та шляхи вирішення. *Економічна правда*. 15 квітня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685777/>
53. Купчак П.М. Перспективи розвитку деревообробної промисловості в Україні. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3556>

- 54.Барський Ю. Поліщук В. Фінансове стимулювання сталого розвитку лісового господарства регіонів України. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 13–23.
- 55.Потенціал розвитку деревообробних виробництв у регіонах України: наукове видання / С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська; ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”; [наук. ред. С. О. Іщук]. Львів, 2019. 109 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»).
- 56.Michal J., Brezina D., Safarik D., Babuka R. Sustainable Development Model of Performance of Woodworking Enterprises in the Czech Republic. *Forests*. 2021. Т. 12. Vol. 6. Р. 672. DOI: 10.3390/f12060672
- 57.Деревообробна промисловість України та країн світу: стан, проблеми і перспективи розвитку : кол. моногр. / за ред. М. О. Кизима, І. О. Губаревої ; авт. кол. : М. О. Кизим, І. О. Губарева, В. Є. Хаустова, О. Ю. Іванова, Є. М. Крячко, Є. С. Колбасін, Р. В. Харченко. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 272 с.
- 58.Пріоритетні напрями розвитку деревообробної промисловості України у повоєнний період : кол. моногр. / за ред. М. О. Кизима, І. О. Губаревої ; авт. кол. : М. О. Кизим, І. О. Губарева, В. Є. Хаустова, О. Ю. Полякова, Є. М. Крячко, Є. С. Колбасін, Р. В. Харченко, Т. А. Філатова. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 268 с.
- 59.Кватирко О. М. Забезпечення конкурентоспроможності лісового сектору на еколого-економічних засадах: принципи та особливості. *Агросвіт*. 2021. № 19. С. 60–68. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.19.60
- 60.Social Innovation as a Prospect for the Forest Bioeconomy: Selected Examples from Europe Ludvig A., Zivojinovic I., Teppo H. *Forests* 2019, 10(10), 878. <https://doi.org/10.3390/f10100878>
- 61.Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. Київ : Основи, 1997. 390 с.

ДОДАТКИ

НАУБП